

TARTU ÜLIKOOL
USUTEADUSKOND

ARIEL SÜVARI

**„KÕIK KIRIKUD KUULUTAVAD ÜHIST EVANGEELIUMI
KOGU EESTIMAAL“
EESTI EVANGEELSE ALLIANSI EVANGELISATSIOONITEOLOOGIA
KUJUNEMINE**

BAKALAUREUSETÖÖ

JUHENDAJA: dr. INGMAR KURG
KAASJUHENDAJA: dr. KAIDO SOOM

TARTU 2012

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Evangelikaalse liikumise eesmärgid ja teoloogilised alused	6
1.1. Evangeelse Alliansi asutamine ja usutunnistus	6
1.2. Lausanne'i liikumine ja Lausanne'i leping	8
2. Ühise evangelisatsiooni idee Eesti Evangeelse Alliansi kujunemise taustal	11
2.1. Allianssliikumise tekkimine Eestis ja selle teoloogiline refleksioon 1930. aastatel.....	11
2.2. Allianssliikumise taastamine Eesti taasiseseisvumise järel ja evangelisatsiooni ideede kajastamine 1991. aasta resolutsioonis	14
3. Dokument „Kõik kirikud kuulutavad ühist evangeeliumi kogu Eestimaal“	18
3.1. Evangelisatsiooni konsultatsioonid aastatel 2008-2009.....	18
3.2. Ühise evangelisatsiooniidee teoloogilised lähtekohad.....	20
3.3. Dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ loomine, probleemiasetus ja esitlemine	24
3.4. Dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ analüüs ja hinnang	26
Kokkuvõte.....	31
Kasutatud kirjandus	34
Lisa 1. Kõik kirikud kuulutavad ühist evangeeliumi kogu Eestimaal!	37
Lisa 2. Eesti Evangelisatsioonikonverents. Resolutsioon.....	39
<i>Summary</i>	41

SISSEJUHATUS

Eesti Evangeelne Allianss (edaspidi EEA) esitab 2010. aastal üleskutse Eesti kogudustele ja kristlastele evangeeliumi ühiseks kuulutamiseks. Dokument valmib EEA teoloogilise komisjoni töö käigus; aluseks on võetud *Charta Oecumenica* veendumus, et „Euroopa kirikute kõige tähtsam ülesanne on ühine evangeeliumi kuulutamine kõikide päästmiseks nii sõna kui teoga“ (Charta 2001).

Rahvusvahelise oikumeenilise koostöö raames on loodud hulgaliselt dokumente, millega julgustatakse konfessioone koos töötama ühiste eesmärkide saavutamiseks. Evangelisatsiooni ja misjoni teemal on mõjusateks dokumentideks osutunud „Lausanne’i leping“ (1974), „Misjon ja evangelisatsioon: oikumeeniline seletus“ (1982) ning loodetavasti omandab kaalukust ka Kirikute Maailmanõukogu (edaspidi KMN) kavandatud ning aastal 2013 vastuvõetav deklaratsioon „Together towards life: mission and evangelism in changing landscapes“ (Together, 2012).

Oikumeeniliste dokumentide probleem on enamasti selles, et oikumeenia „ülalt“ ja oikumeenia „alt“ puutuvad teineteisega harva kokku. Misjoniteoloog Theo Sundermeier tõdeb, et kuigi viimaste aastakümnete jooksul on maailmas kohtunud hulganisti erinevaid töögrupe ja foorumeid, milles soovitakse kirikutele välja pakkuda lahendusi, ei ole märgata selle jõudmist koguduse kohalikule tasandile – kohalike koguduste töös ei leia kaunid deklaratsioonid rakendust (Feldtkeller/Sundermeier 1999:7).

Eesti Evangeelse Alliansi dokumenti „Kõik kirikud kuulutavad ühist evangeeliumi kogu Eestimaal“ uurimisteenaks võttes pakub töö autorile huvi, kuivõrd on ühise evangeeliumikuulutuse eeldused olnud märgata varasematel aastatel Eesti allianssliikumises; samuti küsimus, kuivõrd nimetatud dokument toetub konventsionaalsele oikumeenilisele arusaamale rahvusvaheliselt. Positiivse tulemuse korral oleks põhjust ootusel, et dokumendi üleskutse leiab mõistmist ja rakendamist Eesti kohalike koguduste ja kristlaste praktilises elus.

Eelnimetatud probleemiasetusest tulenevalt on seatud töö eesmärgiks uurida EEA poolt 2010. aastal vastu võetud dokumendi teoloogilisi eeldusi EEA ajaloolise kujunemise taustal ning selle tähtsust evangelisatsiooni edendamisel nüüdisaegse Eesti kontekstis.

Eesmärgist lähtuvalt on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- 1) hinnata allianssliikumise oikumeenilist tähendust kristlastevahelises koostöös;
- 2) analüüsida EEA ajalugu evangelisatsiooniteoloogia arengu seisukohalt;
- 3) analüüsida dokumendi teoloogilist sisu ja anda kriitiline hinnang.

Uurimistöö meetod on misjoniteoloogiline; hinnang kirikuloolistele arengutele on lähtunud misjoni- ja evangelisatsiooniidee teoloogilistest väljendustest. Uurimise fookuses on lisaks EEA üleskutsele 2010. aastal ka teised evangelisatsiooni käsitlevad dokumendid: Hugo Oengo ettekanne alliansskonverentsil 1937. aastal „Et nad kõik üks oleksid“ ning Kohtla-Nõmme evangelisatsioonikonverentsi resolutsioon aastast 1991. Ülemaailmse evangelikaalse liikumise teoloogiliste suundumuste mõistmiseks on analüüsitud Lausanne'i lepingut.

Evangeelse Alliansi ning EEA ajalugu on Eestis mõneti uuritud. Oluliseks allikaks on Ernst Aderi käsikirjaline teos „Eesti usuajalugu“ IX köide, „Uskondadevaheline ühistöö Eestis“ (Ader 1932), mis on ilmunud üksnes käsikirjaliselt. EEA ajalugu on uurinud ja andmeid kogunud Andres Kapp diplomitöös „Allianssliikumine ja alliansspalvenädalad Eestis“, kaitstud EMK Teoloogilises Seminaris 2008. aastal. Allianssliikumise lähiajaloo on kirjutanud Ingmar Kurg artiklis „Teised interkonfessionaalsed organisatsioonid“, mis on ilmunud teoses „Eesti oikumeenia lugu“ (2009). Dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ teoloogilist tagamaad on visandanud Ingmar Kurg ettekandes „Evangelisatsioon oikumeenilises perspektiivis“.

Suurem osa eesti keeles publitseeritud evangelisatsiooniteoloogilisi töid on misjoniteoloogilt ja oikumeenikult dr Ingmar Kurelt. Samas on Kurg olnud nõukogudeaja oikumeenilise noortetöö üheks aktivistik, EEA taasloomise üheks initsiaatoriks ning ideoloogiks kuni dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ koostamiseni. See asjaolu sunnib kriitiliselt küsima, kas EEA tänasel uurijal on lähiajaloo valgustamiseks piisavalt võimalusi arengute vaatlemiseks distantsilt ning võrdlusmaterjali analüütilise hinnangu andmiseks. Ent samas pakub see tänasele uurijale võimaluse küsitleda asjaosalisi ning saada kommentaare, mis võivad olla jäänud peitu dokumentide „ridade vahele“.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks:

1. peatükk uurib EEA evangelikaalse teoloogia tausta, mis hõlmab endas rahvusvahelise Evangeelse Allianssi ja Lausanne'i liikumise teoloogilist arengut.

2. peatükk annab ülevaate Eesti allianssliikumise tekkimisest ja arengust koos näidetega kristlaste ühise evangelisatsiooniidee esitamisest. Eristada saab kahte perioodi: enne ja pärast II Maailmasõda. Uuritakse taasiseseisvumise järel hoogustunud oikumeenilist evangelisatsiooniteoloogiat.

3. peatükk tegeleb dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...” eel- ja tekkelooga aastatel 2008–2010 ning dokumendi analüüsiga.

Uurimistöös kasutatud lühendite selgitus:

EA	-	Evangeelne Allianss
EEA	-	Eesti Evangeelne Allianss
EELK	-	Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
EKN	-	Eesti Kirikute Nõukogu
KMN	-	Kirikute Maailmanõukogu

1. EVANGELIKAALSE LIIKUMISE EESMÄRGID JA TEOLOOGILISED ALUSED

1.1. EVANGEELSE ALLIANSI ASUTAMINE JA USUTUNNISTUS

Evangeelne Allianss on üks oikumeenilise liikumise kaasaskäijaid, mis ühendab 19. sajandi interkonfessionaalseid ühinguid ja misjoniseltse. Selline oikumeeniline pinnas tekkis 18. sajandil alanud anglo-ameerika ärkamislainetes ning hakkas end nimetama evangelikaalseks (*evangelical, resp. evangelicalles*). Evangelikaalseid kristlasi ei ole lihtne üheselt määratleda, ent neid iseloomustab enamasti nn madalkiriklikkus, mis rõhutab individuaalset pöördumist, konservatiivset piibellikust ning misjonimeelsust. (Evangelikal(e) 1983: 358)

Evangelikaalsed ärkamisliikumised ja nende taustal arenenud interkonfessionaalsed misjoniorganisatsioonid tegutsesid laialdaselt üle kogu maailma. Evangeelse Alliansi roll on olnud evangelikaalsete grupeeringute jätkuv motiveerimine evangelisatsiooniks sekulariseeravas Läänes. (*Ibid.*, 346)

19. sajandi ärkamistega kaasnenud konfessionaalne killustatus pani otsima ühtsust; kui seda ühtsust ei olnud võimalik luua kiriklikul tasandil, siis püüdis allianssliikumine ühendada sarnaselt mõtlevaid kristlasi erinevatest konfessioonidest ning anda neile ühine perspektiiv evangelisatsioonis ja misjonis. Kirikute Maailmanõukogu misjonidokument aastast 2000 „Misjon ja evangelisatsioon: ühtsuses täna“ tunnistab, et „oikumeenilise liikumise juured on misjoniliikumises, kuna nüüdne kiriku ühtsuse otsing sai alguse misjonitegevuse raames“ (Misjon ja evangelisatsioon 2000: 265). Samuti nähtub nimetatud dokumendist, et varasemalt vaid nn evangelikaalide pärusmaaks peetud evangelisatsiooni koos individuaalsele pöördumisele kutsumisega on hakatud omaks võtma ka kiriklikus oikumeenias, kui mõistet „evangelisatsioon“ on defineeritud järgmiselt: „...osutab täpselt ja sihipäraselt evangeeliumi kuulutamisele, sealhulgas isiklikule pöördumiskutsele, saamaks uut elu Kristuses ja olemaks Kristuse järgija“ (Misjon ja evangelisatsioon 2000: 267).

Evangeelne Allianss asutati 1846. aastal, kui Londonis kogunesid evangelikaalsete liikumiste esindajad Inglismaalt, Euroopa kontinendilt ja Ameerikast. Võeti vastu Evangeelse Alliansi õpetuslik alus (Olesk 1998: 16), kus lepiti kokku põhitõdedes,

mis baseeruvad reformatsiooniajast pärinevatel arusaamadel. Õpetuslikus aluses rõhutatakse järgmist: Pühakirja jumalik inspireeritus; inimese pattulangemine ja süü; lihaks saanud Jumala poja ohver kui ainus ja piisav alus lunastuseks patust ja süüst; patuse õigeks mõistmine üksnes armust; Püha Vaimu uuendav ja pühitsev töö; kõigi usklike preesterlus universaalses Kristuse ihus, millest tulenevalt on kristlased vastavalt Kristuse käsule evangeeliumi kuulutajad kogu maailmas; Issanda Jeesuse Kristuse isikliku ja nähtava tagasituleku ootus (Rose 1986: 320). Allianss hoidus tegelemast kirikute formaalse ühtsuse teemaga, rõhutades, et nende puhul on tegemist kristliku organisatsiooniga ja mitte kirikuga (Kurg 2004: 50). Ühtsust taotletakse kristlaste vahel koostööks evangelisatsioonis, misjonis ning sotsiaalses tegevuses. Evangelikaalid usuvad, et koostöö evangelisatsioonis ning isegi misjonis on võimalik konfessionaalsetest erisustest üle olles. Henry Dunant, Punase Risti asutaja, Noorte Meeste Kristliku Ühingu ja Evangeelse Alliansi Genfi sekretär, kutsus oma kirjades üles „levitama oikumeenilist meelsust, millel on laiem haare kui seda on rahvuslikud, keelelised, konfessionaalsed piirid ja kiriklikud eripärad“ (Neill 1986: 449).

Alliansi tegevuse tulemusel tekkinud koostööplatvorm võimaldas seda, et interkonfessionaalsed misjoniorganisatsioonid hakkasid korraldama misjonikonverentse 19. sajandi teisel poolel: 1854 New York ja London, 1860 Liverpool, 1878 ja 1888 London, 1900 New York. Just sellest ringist arenes välja esimene ülemaailmne interkonfessionaalse misjonikonverentsi idee, mis leidis aset Edinburghis 1910. aastal (Latourette 1986: 355). Konverents oli kantud usust võimesse evangeliseerimisel liikuda edasi globaalselt ja veelgi kiiremini, mida väljendas kristliku üliõpilasliikumise juhtide John Motti ja Dwight L. Moody toetatud loosung „Maailma evangeliseerimine meie põlvkonna jooksul!“ Edinburghi konverentsi nimetatakse nüüdisaegse oikumeenilise liikumise alguseks (Kaldur 2006: 10).

Pärast Edinburgh'i 1910 jõuti Rahvusvahelise Misjoninõukogu asutamisele 1921. aastal, mis ühelt poolt jätkas alliansi evangelisatsiooniideid, teiselt poolt ühendas esmakordselt lisaks edukalt tegutsenud misjoniorganisatsioonidele ka kiriklike misjonistruktuure. Selle nõukogu raames suudeti lähendada altpoolt lähtuvaid misjoni- ja evangelisatsiooniideid kiriklike institutsioonidega. (Latourette 1986: 353)

Paraku juhtus aga nii, et kui Rahvusvaheline Misjoninõukogu ühines KMN-iga 1961. aastal ja muutus KMN misjoni ja evangelisatsiooni komisjoniks, jäid interkonfessionaalsed misjoniorganisatsioonid ukse taha, kuna neil polnud otsest seost konkreetse kirikuga. KMN-i formaat võimaldas koostööd üksnes liikmeskirikute

erinevatele struktuuridele. (Kaldur 2006: 14)

Need väljajääjad, kes olid edendanud alliansi evangelikaalset ideoloogiat, hakkasid otsima võimalust konsolideerumiseks, mida omakorda sundis tagant KMN-i raames kiiresti arenev sekularisatsiooni- ja humanistlik teoloogia. Evangelikaalsed liikumised nägid selles ohtu, et reformatsiooni põhitõed hüljatakse ning Kristuse kui ainsa päästja kuulutamist tõrjutakse sotsiaalse tegevuse ning interreligioosse dialoogi poolt. (Lausanne 1974: 216)

1.2. LAUSANNE'I LIIKUMINE JA LAUSANNE'I LEPING

Evangelikaalse liikumise oluliseks ideoloogiliseks ja teoloogiliseks konsolideerijaks 20. sajandil on 1974. aastal Lausanne'i maailmaevangelisatsiooni kongressi järel tekkinud Lausanne'i liikumine ja eelkõige Lausanne'i lepingus sõnastatud doktrinaarsed alused.

Evangelikaalide koondumine Lausanne'i liikumise ümber on tingitud 1950.-1960. aastatel küpsenud vastasseisust nn vertikalistide ja horisontalistide vahel – nagu on selgitanud KMN peasekretär Villem A. Visser' t Hooft. Evangelikaalid pidasid evangelisatsioonis esmatähtsaks vertikaalset Jumala ja inimese suhte lepitamist, ent KMN juurde koondunud oikumeenikud nägid kiriku uue ülesandena horisontaalset inimese ja kogukonna lepitamist ning sotsiaalsete probleemide lahendamist (Kurg 2010a: 32). Kurg kirjutab: „1960. aastaid iseloomustab oikumeenilises liikumises, ja nüüd ka misjoniliikumises, idee kiriku osavõtlikkusest sekulariseerunud maailmas, et anda ennastohverdava teenimise kaudu sellele humanistlikum kuju“ (Kurg 2006: 199).

KMN assambleel 1968. aastal Uppsalas teravnes vastasseis piibelliku õndsusloo käsitlemisel nn oikumeenikute ja evangelikaalide vahel veelgi. Uppsala assamblee II sektsioonis „Uuenemine misjonis“ esitatud aruannetes „Kirik teiste jaoks“ ja „Kirik maailma jaoks“ pääses mõjule teoloogia, mille arusaamade kohaselt peaks kirik oma misjoniülesande täitmiseks muutma oma struktuure ning astuma teadlikke samme humaniseerimise ja sekulariseerimise poole. Polevat enam vaja „traktaate, vaid traktoreid“; misjon ei seisnevat enam selles, et „näidata naistele ja meestele Jumala päästvat tegevust Kristuses, vaid tuua nad omaenese tõelise inimlikkuse äratundmisele“ (*Ibid.*, 200).

Vastukaaluks KMN misjonikäsitlusele kogunes Wheatonis 1966. aastal

evangelikaalse suuna esindajate konverents, mille kokkukutsujateks on *International Foreign Mission Association* ja *Evangelical Foreign Missions Association*. Kokkusaamise eesmärgiks on ühelt poolt koondada evangelikaalide ridu ja samas selgitada piibellikku õndsusmõistmise ja sotsiaalpoliitiliste teemade vahekorda.

Evangelikaalse suuna misjoniteoloogide, misjoniorganisatsioonide ja kirikute koondumine leidis vormilise väljundi 1974. aastal maailmaevangelisatsiooni kongressil Lausanne'is. Kongressi eesmärk on leida taas piibellik alus pärast vastasseisu kahe suuna vahel. Kongressi üheks organisatoriks ning Lausanne'i lepingu arhitektiks oli anglikaani teoloog John Stott. Stott oli otsustanud kindlalt suunata senine konfrontatsioon progressiivsele arengule, milles evangelikaalid kinnitavad oma prioriteete, kuid ühtlasi tunnistavad oma tegematajätmisi, eriti kristlaste sotsiaalse vastutuse osas maailmas (Kurg 2006: 204).

Lausanne'i leping kinnitab, et „Jumal on kutsunud maailmast rahva enese jaoks ja saatnud ta tagasi maailma olema Tema teenijad ja tunnistajad...“ (Lausanne 1974: 214). Sellest tulenevalt „evangeliseerida tähendab levitada rõõmusõnumit sellest, et Jeesus Kristus suri meie pattude eest ja äratati surnuist, nagu ütleb pühakiri, ning valitseva Issandana pakub Ta nüüd pattude andestuse ja Vaimu vabastavad annid kõigile, kes parandavad meelt ja usuvad.“ Lausanne'i definitsioon on: „Evangelisatsioon on oma olemuselt ajaloolise, piibelliku Kristuse kui Päästja ja Issanda kuulutamine eesmärgil veenda inimesi isiklikult tulema Tema juurde ja saada nõnda lepitatud Jumalaga (*Ibid.*, 216). Ent „misjon on kõik see, kuhu Jumal oma kiriku saadab: kuulutama, otsima dialoogi ja isetult teenima.“ Rõhutatakse, et evangelisatsioon ja ühiskondlik tegevus pole päris üks ja seesama, ent ometi „on mõlemad osaks meie kristlikust kohusest“ (*Ibid.*, 216).

Lausanne'i leping sisaldab ka evangeliseerimise koostööprogrammi. Rõhutatakse „regionaalse ja funktsionaalse koostöö arendamist koguduse väljaläkitamise edendamisel, strateegilisel planeerimisel, vastastikusel julgustamisel ning kogemuste ja ressursside jagamisel“ (*Ibid.*, 217-218). Ent koostöö ei saa jääda ainult individuaalse otsustuse tasemele. Leping peab silmas iga koguduse olulist rolli evangeliseerimisel, „seetõttu peaks iga kirik küsima Jumalalt ja iseendalt, mida ta saaks teha selleks, et ... läkitada välja misjonäre maailma teistesse piirkondadesse“ (*Ibid.*, 218).

Lausanne'i II maailmamisjoni kongress toimus 1989. aastal Manilas. Kongressi moto „Kogu evangeelium kogu maailmale kogu kiriku poolt“ ei jäta kahtlust, et tuleb jätkata pingutusi koostöö edendamiseks evangelisatsioonis. Selleks ajaks olid taastatud

Lausanne'i liikumise kontaktid Kirikute Maailmanõukogu misjonikomiteega; kongressil olid esindatud nii katoliiklased-ortodoksid kui ka karismaatilised ringkonnad. Vaatamata ikka veel endast märku andvatele vastuoludele evangelisatsiooni mõistmisel, mis iseloomustavad ühelt poolt evangelikaalide nägemust ja teisalt KMN-i kalduvust keskendumisele sotsiaalsetele küsimustele, otsitakse neis organisatsioonides omavahelist koostööd. KMN-i 1989. aasta San Antonio misjonikonverentsi delegaadid saadavad tervituslakituse Lausanne'i II Manila kongressile, vastatakse samaga ning palutakse tähelepanu pööramist „kristlikule vastutusele nii evangeeliumi kuulutamises kui ka sotsiaal-poliitilises tegevuses.“ (Kurg 2006: 207)

Manila kongressist alates on saanud populaarseks holistlikult mõistetud misjon, mis peab silmas seda, et inimene vajab päästmist terviklikult – niihästi lepituses Jumalaga kui ka kaasinimesega. Siiski Lausanne'i liikumine reserveerib endale seisukohata, millega rõhutatakse, et sotsiaalne tegevus ei ole veel kogu evangeelium, kuid evangeelne kuulutus toob kaasa sotsiaalsed tagajärjed. (Manila 1989: 254-255)

Organisatoorselt jäid *World Evangelical Alliance* ja Lausanne'i komitee paralleelseteks struktuurideks ka järgnevatel aastakümnetel, ometi jagati ideelist ühtsust ja sageli ka samade isikute figureerimist mõlemas organisatsioonis. Dokumendi praktiline tähtsus ilmnes selles, et evangelikaalsed organisatsioonid olid hakanud oma teoloogilist profiili edaspidi esitama Lausanne'i kaudu. Alates Pattaya konsultatsioonist 2004. aastal hakati arutama liitumisevõimaluste üle ning 2010. aastal Kaplinnas nn Lausanne III oli organiseeritud *World Evangelical Alliance* tugeval toetusel (Nelson 2011).

Manila kongressist lubati osa võtma ka esindus Eestist: Ingmar Kurg, Joel Luhamets, Juho Rüsse, Joosep Tammo, Jaan Tammsalu ja Üllas Tankler. Nagu edasised arengud tunnistavad, võib Manila kongressi pidada eeskujuks Eesti evangelisatsiooni-konverentsile 1991. aastal Kohtla-Nõmmel. (Kurg 2006: 208)

Kokkuvõtteks: Evangeelse Alliansi ning Lausanne'i liikumise dokumente uurides koos nende liikumiste ajalooliste kujunemisega võib olla veendunud, et vajadust ühistöö järele mõistetakse väga hästi ja suuremat koostööd võimaldab ühiselt püstitatud ülesannete lahendamine. Ühendavaks teguriks on saanud holistlik misjonimõistmine, kus võrdselt olulistena seisavad kõrvuti evangeeliumikuulutus ja sotsiaalne teenimine maailmas.

2. ÜHISE EVANGELISATSIOONI IDEE EESTI EVANGEELSE ALLIANSI KUJUNEMISE TAUSTAL

2.1. ALLIANSSLIIKUMISE TEKKIMINE EESTIS JA SELLE TEOLOOGILINE REFLEKTSIOON 1930. AASTATEL

Ülemaailmsed allianssliikumise ideed jõudsid paratamatult Eestisse, kuid võtsid sageli kohalikest oludest tingitud vormi. Allianssliikumisega ühenduses olev Rootsivangelse Kodumaa Ühendus läkitas Noarootsi ja Vormsile kooliõpetajad Ture Emanuel Thoréni ja Lars Johan Österblomi, kelle kuulutustööst sündis eestipärane Läänemaa ärkamine koos priikogudustega (Ader: 51).

Otsene kontakt rahvusvahelise evangeelse alliansiga Bad Blankenburgis loodi saksa mõisnike kaudu. Ideede n-ö maaletoojateks Eestis olid Woldemar von Üxküll, Nikolai von Glehn ja Adam Podin. Võib arvata, et rahvusvahelises suhtlemises aktiivsed aadlikud olid kursis ka vaimulike suundadega modernses Euroopas. Uute ideedega mõisnikud olid saanud usulist äratust, ent nende avaram maailmapilt nägi võimalusi, mis avanevad kaugemale tolle aja luterikiriku konfessionaalsetest piiridest ning olid võimelised hoidma kontakte uute ärkamisliikumistega. Adam Podin osutus tsaarivennemaa lõpuaastatel Venemaa Evangeelse Alliansi esindajaks Bad Blankenburgis. (Ader 1932)

Eesti Evangeelse Alliansi organiseerijateks aastal 1918 olid noored seminaristid Karl Leopold Marley evangeeliumikristlaste kogudusest ja Karl Kaups baptistikogudusest. Peeti noortele suunatud alliansskonverents, mis aasta aasta järel võitis populaarsust üle kogu Eesti ning 1920. aastatel koondas nelipühade ajal tuhandeid usklikke. Kaasatulijateks olid enamast baptistid, evangeeliumikristlased, metodistid, vennastekogudus, Sinine Rist, noorteühing *Christian Endeavour* ning üksikud luterikiriku vaimulikud, viimastest tuntuimad Harri Haamer ja Peeter Sink (*Ibid.*).

Alliansskonverentside olulisus ja ligitõmbavus vaibub 1930. aastate alguses. (Ader: 30) Põhjusi oli ehk mitmeid, ent kindlasti võib uskuda, et vabakoguduste huvid keskendusid pigem sisemisele konsolideerumisele kui konfessioonidevahelisele läbikäimisele – eriti pärast seda, kui alliansi baasil üritatud Eesti Vabade Usuuhenduste Keskliit jäi asutamata (*Ibid.* 58-60). Luterlikult poolelt ei paistnud mingit suutlikkust

näha vabakogudusi osana selles uues rahvusvahelises kirikutevahelises liikumises, mida hakati tundma oikumeenilise liikumisena, ning vabakoguduste suhtumist luteri kirikusse ja selle ettevõtmistesse võib iseloomustada selgelt antioikumeenilisena (Kurg 2004: 71). On mõistetav, et kui üks või teine pool põhjendas evangelisatsiooni vajalikkust, käis sellega kaasas kommentaar vajadusest kaitsta end teise kiriku eest või võita ära nende liikmeid.

Kujunenud suhete taustal on seda erakordsem kohata Eesti erinevate konfessioonide juhte kõnelemas ühistööst misjonis ja evangelisatsioonis. Tähelepanuväärne on, et 1930. aastate allianssliikumisele truuks jäänud kirikujuhid asusid süvendatumalt evangelisatsiooni teoloogiliste seisukohtade kujundamisele. Näiteks kinnitab Harald Pöld luterliku kiriku vaatevinklist: „Misjoni oikumeensusest kõneldes käsitleme misjonit kui ühist ristikoguduse ettevõtet ja ülesannet, mille sihiks on kogu maailm kõigi oma elanikkudega. Misjon ehk läkitustöö on küll alati olnud oikumeenilise sihiga.“ (Pöld 1938)

Teoloogilise läbimõtluse näiteks on 20. alliansskonverentsil Tallinnas aastal 1937 peetud Hugo Oengo ettekanne „Et nad üks oleksid“ (Oengo 1937). Oengo fenomen seisneb selles, et ta näeb allianssliikumisel palju suuremat kandvust kui vaid üksikkristlaste tegevust, mis kirikutega nõrgalt seotud; ta näeb alliansi eesmärki koguduste ja konfessioonide koostöös evangeeliumi ühisel kuulutamisel.

Ettekande pealkiri on kantud Jeesuse ülempreesterlikust palvest Jh 17:21-23. Vaatamata Jeesuse elutöö lõpusoovile ei ole ühtsus apostlite rajatud kogudustes olnud kergesti saavutatav ning lõhenemised on jätkunud ning pigem kasvanud läbi kogu ristikiriku ajaloo (*Ibid.*, 2). Oengo sedastab: „Kristuse ihu on lõhenenud ega sära maailmale oma terviklikus aus; usaldus tõsiusu vastu on nõrgenenud ja selles nähakse vaid erisekte oma iseärasustes“ (*Ibid.*, 3). Sellest tulenevalt ristiusk kaotab oma teravuse ja võime midagi maailmale pakkuda. „Usklike vastastikune leppimatus hävitab maailma silmis veendumuse nende taevalikust ja kõrgemast kutsest ning asetab nende rühmituse samasse ritta maailma tuhandete erirühmituste, parteide ja gruppide keskele“ (*Ibid.*).

Lõhenemisega kaasneb ambivalentsus: ühest küljest on lahkumine mistahes usukoondisest patt, teisest küljest nähtub ajaloost, et mõnikord on välja astumine ainus võimalus selleks, et „hoida alles Piibli põhitõdesid“ (*Ibid.*, 6). See viimane väide on vihje vabakoguduste vahel toimuvast väitlusest õige piibliõpetuse üle, ent jäetakse võimalus end hädakorral eraldada ka nn uskmatautest. Igal juhul on Oengo veendunud evangelikaal, kes räägib „päästetud hingede“ kogudusest (*Ibid.*) Mida teha situatsioonis,

kus üksteisega võistlemine või üksteise vastu töötamine on kõike muud kui Jumala tahe maailmas? Kuidas võiks toimida ühtne Kristuse ihu? Oengo välistab võimaluse tagasipöördumisest ühte katoolsesse kirikusse.

Positiivset programmi visandades näeb Oengo olulisena kompromissi- või kokkuleppevalmidust. Inimesed mõtlevad erinevalt, ent peaksid olema suutelised otsustama ühiste väärtuste poolt. „Terviklikkuse loomiseks ei tuleks mitte vaadata lahutavatele üksikjoontele, vaid ühendavatele põhijoontele. Sellega jääb Jumala rahva üksmeele saavutamise ainsaks aluseks vastastikune tunnustamine ja järeleandmine, sealjuures vaba südamega leppides teatavate erinevustega, ilma et nende lõhet nähakse ja tuntakse“ (*Ibid.* 12). Edasiviiva kompromissi saavutamiseks praktikas pakub Oengo 3-punktilise programmi:

1. kristlaskonna oikumeeniline harimine;
2. allianssliidu ja alliansskomitee töösse tuleks kaasa haarata peale vabakoguduste ka teised usuringkonnad, kokku leppides et:
 - a) loobutakse dogmaatiliste erinevuste rõhutamisest ning keskendutakse evangeeliseerimise ja pühitsuse tööle;
 - b) loobutakse oma usku pööramast teisevaatelist usklikke;
 - c) keskendutakse usu kuulutamisele väljapoole, mitte ei keskenduta koguduse kasvule inimeste meelitamisega teistest kogudustest.
3. teiste uskkondade tundmaõppimine. (*Ibid.*, 13-14)

Oengo programmi rakendatavus eeldab ilmselt kristlike koguduste koostöötahet väga pikas perspektiivis väga kindla sihiga. Oengo eeldab, et koguduste ja üksik-kristlaste teadlikkus evangelisatsiooni hädavajalikkusest on prioriteetne kiriku teiste tunnuste kõrval, mis võib tähendada teatud olukorras isegi omaenese identiteedi loovutamist Jumala globaalse strateegia täitmise nimel.

Kuigi maailmasõda ning järgnenud nõukogude aeg röövis võimalused strateegilise alliansstöö jätkamiseks (Kurg 2009: 160), on Oengo kaugeleulatuv visioon täitumas taas, kui olud paranevad. Selle täitumist võib jälgida Eesti taasiseseisvumise järgsel perioodil Eesti Evangeelse Alliansi taastamise perioodil ning kirikute koostöös Eesti Kirikute Nõukogus. Nendeks on: a) oikumeeniline „harimine“ tiheneva koostöö raames kirikute vahel; b) alates 1991. aasta evangelisatsioonikonverentsist ka luteri kiriku kaasatöötamine EEA juhtimises; c) proselütismi vältimine ja provokatsioonidest loobumine, vähemalt alates 1990. aastate teisest poolest; d) alliansi avardunud koostöö projektide raames roomakatoliku ja õigeusu kirikuga ning teiste EKN liikmeskirikutega.

2.2. ALLIANSSLIIKUMISE TAASTAMINE EESTI TAASISEISESVUMISE JÄREL JA EVANGELISATSIOONI IDEEDE KAJASTAMINE 1991. AASTA RESOLUTSIOONIS

Allianssliikumise taassünd ja areng taasiseseisvunud Eestis näitab, millised võimalused loodi konfessioonidevaheliseks evangelisatsiooniks.

Ent nõukogude aja saabudes lõppesid alliansskonverentsid ning läbikäimine konfessioonide vahel lihtliikmete tasemel. Suhtlemine vaimulike vahel toimus isiklikul pinnal. Alliansspalvenädalate traditsioon siiski jätkus, seda hakkasid eest vedama baptisti ja metodisti linna kogudused (Kurg 2009).

Tärgav kristlik noorteliikumine 1970. aastatel oli oikumeeniline ja evangeliseeriv. Noored kristlased pidasid enesestmõistetavaks rääkida oma usust. Nendel aastatel tõlgiti eesti keelde ja levitati paljundatud eksemplare Lausanne'i lepingust. Süstemaatilisemat tööd evangelisatsiooniteoloogia alal tegi Robert Võsu ning artikleid evangelisatsiooni kohta avaldati „*samizdat*“ ajakirjas „Logos“ aastatel 1981-1988. (Altnurme 2009: 196j)

Avardunud võimaluste saabudes kutsuti 1989. aastal Lausanne II maailma-evangelisatsiooni kongressile Manilas grupp Eesti noori vaimulikke juhte, kellest enamik ei olnud seotud varasema aja nomenklatuuriga. Manilast kaasa võetud värsked ideed evangelisatsiooni võimaluste kohta ühinesid ideega taastada kunagine allianssliikumine. Mõneaastase ettevalmistuse järel asetleidnud evangelisatsiooni-konverents 1991. aastal Kohtla-Nõmmel ca 200 delegaadiga oli esimene sõjajärgne kristlaste kogunemine erinevatest konfessioonidest. (Kurg 2009a: 432) Konverentsil vastuvõetud resolutsioon peegeldas kujunenud situatsiooni ning visandas tulevikuperspektiivid.

Kohtla-Nõmme konverentsi teoloogilised eeskujud pärinesid Lausanne'i liikumisest. Konverentsi puhul trükiti eesti keeles Lausanne'i leping ja Manila manifest. Seotus Lausanne'iga tuleb nähtavale konverentsi resolutsiooni sõnastuses (Resolutsioon 1991). Konverentsi resolutsioonis tõstetakse esile järgmisi teemasid:

- a) evangeeliumi viimine kõigi eestlasteni;
- b) üksmeel Lausanne'i liikumisega;
- c) vajadus õhutada koguduse liikmeid kuulutama Jumala evangeeliumi;
- d) vajadus evangelisatsiooniks teist keelt kõnelevate eestimaalaste seas;
- e) tunnistus ühise evangelisatsiooni hädavajalikkusest;
- f) proselütismi taunimine.

Konverentsi käigus läbiräägitud teemade ning resolutsioonis talletatu teoloogiliselt väärtuslik osa võiks olla järgmine:

1) Hinnang olukorrale. Tunnistatakse, et on astunud postmarksistlikku miljöösse, mis toob kaasa vajaduse uue orientatsiooni järele. Mainitakse vajadust edendada kuulutustööd rahvakirikus (eelkõige luterlikus), millele on nõukogude perioodist jäänud omaseks pigem resistentsus evangelisatsiooni ideede suhtes. Tuntakse muret uute vaimulike liikumiste tulemise pärast Läänest ja uute koguduste rajamisega kaasneva proselütismi üle;

2) Seotus rahvusvahelise Lausanne'i liikumisega annab Eesti allianssmeelsetele kristlaste konkreetse suuna evangelisatsiooni edendamiseks. „Me oleme mures, et evangeelium ei ole jõudnud kõikidele.“ Selline enesekriitiline hoiak kajastab Lausanne'i lepingu meelelaadi, mis vaatab iseennast kriitiliselt. Lausanne'i vaimsust jälgendades on märgata tahet teha restarti kirikutevahelises suhtluses pärast nõukogudeaja kuhjunud probleeme.

3) Arusaam kogu kristlaskonnast kui evangeeliumi kuulutajatest, mis viitab Manila manifesti loosungile „Kogu evangeelium kogu maailmale kogu kiriku poolt“, ning manifesti peatükile 6: „Iga liige on kutsutud olema Tema tunnistaja“ (Manila 256).

4) Julge konstateerimine, et ükski tänapäeva kirik ei suuda üksinda Eesti evangeliseerimist lõpule viia. Sellise väljaütlemise julgus võimendub seetõttu, et Kohtla-Nõmme konverentsi ajaks puudus praktiline kirikutevaheline koostöö ning teadmata oli seegi, kuidas erinevad konfessioonid reageerivad ametlikes väljaütlemistes konverentsil toimunu suhtes (Kurg 2009a: 433).

Konverentsil saavutatud koostööplatvorm võimaldas mõelda allianssliikumise taastamisele Eestis. Sündmused, mis leidsid aset järgnevatel aastatel, on mõistetavad resolutsiooni eesmärkidest tulenevalt. EEA eestseisus valitakse 20. veebruaril 1992. Sama aasta 15. oktoobril korraldatud evangelisatsiooniliikumise palvekonverentsil Tallinnas, millel võetakse vastu usutunnistuslik alus, mis põhineb Lausanne'i lepingu ja Manila manifesti põhimõtetel (Kurg 2009a: 434). EEA-l on kontaktid niihästi Euroopa Evangeelse Alliansiga kui ka Lausanne'i komiteega. Kuigi esimestel aastatel sisaldab EEA töö ka praktiliste evangeelsete ürituste korraldamist (näit Billy Grahami satelliitkrusaad aastal 1993), siis peagi otsustatakse keskenduda „infovahetusele ja regulaarsete kohtumiste/konverentside korraldamisele“ (EEA aruanne 1994). Selles vallas võib esile tuua EEA poolt kokkukutsutud koguduse kasvu konverentsid, mis said alguse 1996. aastal (Kurg 2009a: 435).

Käesoleva uurimuse seisukohalt olulisim on 2000. aasta 10.-11. märtsil aset leidnud kolmas koguduse kasvu konverents. Konverentsi eesmärgiks oli seatud „leida ühine visioon evangelismile, misjonile ja koguduse kasvule 21. sajandi Eestimaal“ (III deklaratsioon 2000: 41). Vastuvõetud deklaratsioon sedastab, et

„Kristliku koguduse eesmärgiks ei ole ainuüksi vaimulik ellujäämine või inimeste ristimine ja kogudusse toomine, vaid inimeste usuline kasvatamine ning koguduse arenemine elujõuliseks misjoneerivaks organismiks. /.../ Me peame vajalikuks veelgi tihedamat läbikäimist ja suhtlemist konfessioonide, koguduste ja kristlaste vahel, et sel teel laiemalt levitada evangeeliumit ning edendada ühist misjonitööd. /.../ Kutsume üles kristlaste suuremale ühtsusele, et meie kuulutus Kristuse lunastusest oleks maailmale veenev.“ (III deklaratsioon 2000: 43)

EEA kui organisatsiooni juriidiline käekäik ei ole olnud homogeenne. Kuni 1995. aastani oli nimeks Eesti Evangelisatsiooniliikumise Allianss. 1995. aastal muudetakse nimi Eesti Evangelisatsiooni Allianssiks (Kapp 2008:24) EEA kehtiv põhikiri võetakse vastu 8. jaanuaril 2000, millesse on sisse viidud mõningad muudatused 26. aprillil 2003. Mainitakse EEA olulise eesmärgina „ühendada Eesti evangeelseid kristlasi ja tegutseda Eestimaal evangeliseerimise nimel.“ (Põhikiri: punkt 2.1) Põhikirjalistest eemärkidest jääb kõlama EEA nägemus endast kui vahendajast erinevate koguduste ja kristlaste vahel eesmärgiga motiveerida sihtgruppe evangeelsele tööle. (Põhikiri) Aastal 2000 iseloomustab EEA peasekretär Meego Remmel EEA-d kui „üksikkristlasi, kristlikke kogudusi, uskkondi ja kirikutevahelisi organisatsioone ühendav võrgustik eesmärgiga austada Jumalat, aidates tõhustada Kristuse sõnumi levikut ja järgimist kõikide inimgruppide keskel Eestimaal. Sisult ja vormilt Eesti-kesksena võimaldab, visandab ja koordineerib EEA evangeelset koostööd kõigi evangeelselt orienteeritud uskkondade ja misjoniorganisatsioonide vahel“ (Remmel 2000: 8).

Evangeelse alliansi pidepunktiks on olnud alliansspalvenädalate korraldamine iga aasta alguses, mis on üha laienemas Eesti linnades. Üheks positiivseks näitajaks on õigeusu ja roomakatoliku koguduste liitumine palvenädalate projektiga aastast 2006 ning palvus-hommikusöökide korraldamine koos poliitikute ja avaliku elu tegelastega nii Tallinnas kui ka maakondades. (Kapp 2008:54) Ühine palve on vilja kandnud: oikumeeniline koostöö Eestis on muljetavaldav. Konfessioonid ja kirikud, kelle esindajate vahel maailma mastaabis võib täheldada pingeid, suudavad Eestis istuda ühise laua taha ning leida võimalusi dialoogiks ning ühiseks tegutsemiseks. See on

platvorm, millelt alustas EEA teoloogiline komisjon aastal 2008 konsultatsioone ühise evangeeliumikuulutuse võimaluste üle.

Kokkuvõtteks: Eesti Evangeelne Allianss on teinud oma arengus suuri pöörded. 20. sajandi esimesel poolel koondas allianss peamiselt ühemõttelisi kristlasi ja suunas nad intensiivsemale evangelisatsioonile, ent oikumeenilise kogemuse puudumise tõttu barjäärid evangelikaalsete vabakoguduste ja rahvakiriku vahel säilisid või pigem süvenesid. Eesti taasiseseisvumise järel tekkisid oikumeenilised kontaktid mitmel tasandil; avanenud võimalusi kasutas taastärgav allianssliikumine eesmärgiga ühendada üksikkristlasi ning kristlikke struktuure nii vabakogudustest kui ajaloolistest kirikutest ühise evangelisatsiooni ümber.

3. DOKUMENT „KÕIK KIRIKUD KUULUTAVAD ÜHIST EVANGEELIUMI KOGU EESTIMAAL“

EEA arengut kuni dokumendini ühisest evangeeliumikuulutusest võib näha teatud loogilises reas, mis võtab kokku senised teetähised: 1) Hugo Oengo programm, 2) evangelisatsioonikonverentsi resolutsioon aastast 1991; ent ometi otsib allianss edasist suunda järgmisteks aastakümneteks. Soov töötada välja ühiste seisukohtade kompendium leidub 1992.-1994. aasta Eesti Evangelisatsiooni Allianssi eestseisuse aruandes, mille koostas toonane eestseisuse esimees Ingmar Kurg. Ta kirjutab: „Koostöö allianssi tasemel õnnestub balansseeritud platvormi olemasolu korral. Platvorm peab sisaldama nii üldiselt vastuvõetavat õpetuslikku doktriini kui ka reaalseid isikuid, organisatsioone ja kogudusi, kes lasevad end koostöösse haarata“ (EEA aruanne 1994). Kui sisemine valmisolek oli küps ja katsetusi oli tehtud juba 1990. aastatel, siis võib kriitiliselt küsida, mis on pidurdanud säärase kokkuleppe sündi?

3.1. EVANGELISATSIOONI KONSULTATSIOONID AASTATEL 2008-2009

2008. ja 2009. aastal EEA teoloogilise komisjoni, EEA misjoni- ja evangelisatsiooni-toimkonna ning Eesti Metodisti Kiriku Teoloogilise Seminari ühised konsultatsioonid olid ühtlasi olukorra mõõdistajad, milline on valmisolek ning kompetentsus ühisel platvormil toimimiseks. Programmilised ettekanded pidas EEA teoloogilise komisjoni esimees Ingmar Kurg teemal „Evangelisatsioon oikumeenilises perspektiivis“ (2008) ning „Evangelisatsioon oikumeenilises aktsioonis“ (2009).

Veebruaris 2008 toimus konsultatsioon, kus esitleti evangelisatsiooni erinevaid praktikaid Eestis. Ettekannetele lisaks toimusid järgmised presentatsioonid: Tartu Risttee kogudus (Peep Saar; *emerging church*), Tallinna Linnamisjon (Miguel Zayas; kohvikumiljöö kogudus), katoliiklikud neokatehumenaalid (preester Alfonso ning tänavajutlustaja), nelipühilaste Vabadus: Noorte Liikumine (Mihkel Madalvee ja ansambel). (Kurg 2009b)

2009. aasta veebruaris toimus konsultatsioonide teine voor, mis oli pühendatud evangelisatsiooni teoloogiale erinevates kristlikes traditsioonides. Esitati erinevaid nägemusi evangelisatsioonist: evangelikaalne-luterlik (Mika Tuovinen), sotsiaalne evangeelium (Alari Allikas), karismaatiline evangelisatsioon (Mart Metsala), ortodoksne traditsioon (preester Mattias). Ettekannete ja arutelude käigus selgusid kolm olulist tõsiasja: 1) pole kahtlust, et kõik kristlikud kirikud kuulutavad ühte ja sama evangeeliumit päästmisest Kristuses; 2) hea tahtmise juures suudetakse üksteisest aru saada ning üksteise tööd tunnustada, kuigi teoloogilised rõhuasetused evangeeliumi kuulutamise suhtes on erinevad; 3) kirikud võivad üksteist täiendada evangeeliumi sõnastamisel tänapäeva kontekstides, sest evangeeliumi kogu rikkust ei ole suutnud täiel määral väljendada ükski kirik ükshaaval. (Tuovinen/Kurg 2009)

Kuidas mõista üksteise vastastikust täiendamist evangeeliumi kuulutamisel – konsultatsiooni üht uut ideed? Probleemiasetuse näited olid erinevad. Esiteks – ja põhjendatult just evangelikaalse alliansi poolt tõstatud küsimus evangelikaalsest individualismist, mida 19. sajandi ärkamisaja-järgsed evangelikaalsed vabakogudused harjumuspäraselt nimetavad „isiklikuks päästmiseks“ – Jumala riigi teoloogia raamides on niisugune käsitlus evangelisatsioonist liiga kitsas. Teiseks, Lääne ja Ida kiriku soterioloogilise rõhuasetuse erinevus, mida ilmekalt demonstreeris Eesti õigeusu ülempreester, isa Mattias. Lääne teoloogilise traditsiooni rõhuasetus on Jeesuse Kristuse surmal pattude lunastamiseks ja inimese õigeks mõistmiseks Jumala ees, mida iseloomustab üksnes tagasivaatav ja päästmise juriidiline mõtestamine. Ida kristlus seevastu asetab rõhu Kristuse ülestõusmise väele, millega võidetakse surm ning antakse inimesele seesmine vabadus muutumiseks Jumala sarnasuse poole. Konsultatsiooni sünergiline efekt sündis ideest püüelda terviklikuma evangelisatsiooni poole, tõstes fookusesse niihästi Kristuse ristisurma kui ka ülestõusmise. Viimast arusaama mõistis ja kinnitas ka karismaatilise suuna esindaja: „Evangeelium on mitte ainult informatsioon Jumala tegudest, vaid Jumala reaalne ja väeline tegu just siin ja nüüd.“ (*Ibid.*)

Ülevaated konsultatsioonidest on avaldatud kiriklikes väljaannetes: Mika Tuovinen, Ingmar Kurg. Kaks konsultatsiooni evangelisatsiooni üle. – *Eesti Kirik*, 13. mai 2009; Ingmar Kurg. Evangelisatsioon oikumeeniliselt. – *Teekäija*, 3/2009. Konsultatsioonide käiku jälgides võib teha optimistliku järelduse, et „kirikud on nõus üheskoos töötama ühiste seisukohtade sõnastamisel ja avalikult väljendama seda ühist osa evangeeliumiga“ (Kurg 2010b: 22).

3.2. ÜHISE EVANGELISATSIOONIIDEE TEOLOOGILISED LÄHTEKOHAD

15. veebruaril 2008. aastal Balti Misjonikeskuses Tallinnas toimunud evangeliatsiooni konsultatsioonil esitas EEA teoloogilise komisjoni esimees Ingmar Kurg programmilise ettekande ühise evangelisatsiooni võimaluste kohta teemal „Evangelisatsioon oikumeenilises perspektiivis.“ Kurg näeb alustatud konsultatsioonide eesmärgina jõudmist „laiapõhjalisele kirikutevahelisele kokkuleppele evangelisatsiooni edendamise oikumeenilistes alustes Eestimaal“ (Kurg 2008). Ettekanne arutleb oikumeenilise evangelisatsiooni „lihtsate lahenduste“ ning „keeruliste lahenduste“ üle ning vormistab kolm vastamist vajavat küsimust. Järgnevalt on ettekande peamõtteid refereeritud ning kommenteeritud (töö autori kommentaarid on kursiivis).

1) Lihtsad lahendused. Vajadus evangelisatsiooni järele sekulariseerunud Euroopas on enesestmõistetav; vajadus uue kontekstianalüüsi tegemiseks samuti enesestmõistetav, kuna traditsioonilist kuulajaskonda – nii nagu Billy Grahami äratusjutlus püüab tagasi kutsuda kadunud hingesid või Johannes Paulus II re-evangeliseerimise idee seisneb Euroopa kristlike väärtuste taastamises – enam ei eksisteeri. XXI sajandil on minetatud „mälestus *corpus christianum*’ist“: tänane kuulajaskond ei tea ristiusust midagi ega oska traditsioonilise sõnumiga midagi peale hakata. Ettekandja leiab siiski, et evangelisatsioonil on perspektiivi, kui tunnistatakse, et pärast kadunud hiilgeaegasid elatakse taas „pre-kristlikus olukorras XXI sajandil.“ Sõnum Jeesusest Kristusest peaks olema kontekstualiseeritav igal ajastul.

Arusaamine nüüdisaja sekulariseerunud eurooplaste, sh. eestlaste ristiusuvõõristusest või „vastanduvusest ristiusule“ räägib dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ 2. alapunkt (vt lisa 2) Kuigi dokumendis antakse mõista, et eesti rahval on varasematest kokkupuudetest ristiusuga teatav mälestus ning pärand on talletatud kultuurilistes väljendusvahendites, siis ometi tundub ebapiisav, et nüüdisaegne inimene oskaks seda pärandit tõlgendada isikliku jumalakogemuse perspektiivis. Kuid „halva mängu juures teha head nägu“, millele võiks osutada viide „pre-kristlikust“ olukorrast 21. sajandi Euroopas, on pigem positsioonivõtmise küsimus kui tõsise diskursuse järeldus.

Ühise evangelisatsiooni hädavajalikkust väljendavad mitmed XX sajandi lõpukümnetel koostatud oikumeenilised dokumendid. Euroopa kirikute Konverentsi ja katoliikliku Euroopa Piiskopikonventsidi Nõukogu 2001. aastal allkirjastatud *Charta Oecumenica* kinnitab, et „Euroopa kirikute kõige tähtsam ülesanne on ühine

evangeeliumi kuulutamine kõikide päästmiseks nii sõnas kui teoga... On oluline, et kogu Jumala rahvas üheskoos vahendaks avalikult evangeeliumi“ (Charta 2001: 151). *Charta Oecumenica* ei ole sündinud tühjale kohale, vaid toetub varasematel aastatel Euroopa kirikute poolt väljendatud arusaamale ühisest evangelisatsioonist. Sarnast valmisolekut ühiseks tegevuseks on väljendanud ka mitmete kiriklike dialoogide lõppdokumendid. Katoliiklik Redemptoris missioon esitab oma maailmamisjoni nägemust loosungis „Kõik kirikud kogu maailma pöördumise nimel!“ (Redemptoris missio 1990). Luterliku Maailmaliidu misjonidokument *Mission in Context* (2005) arendab ideed kiriku *missional*-dimensioonist kui kiriku ühest olemisvormist. See *missional* pole aga ühegi kiriku omadus üksikhaaval, vaid üleilmseks Kristuse kirikuks olemisel oikumeenilises aktsioonis (Tuovinen/Kurg 2009).

Postkristliku ajastu sekulariseerunud eurooplane on kaotamas huvi kirikute erinevuste vastu; ning kui peaksid jätkuma konfessioonidevahelised vaidlused õigete evangelisatsioonimeetodite üle, siis moodne inimene ei oskaks selles orienteeruda. Ilmalikustunud inimene oskab veel ehk reageerida siis, kui kirikul on midagi öelda tänapäeva inimesele.

Kui selgub, et kirikute ajalooline ja ehk veel tänapäevanegi killustatus on kahjustamas evangeeliumi usutavust inimeste jaoks, siis selle üle järele mõeldes oleks loogiline järeldus, et kirikud innustustuvad ühiste kuulutusvõimaluste loomiseks. Kurg kiidab Eesti kirikute oikumeenilist kompetentsust kui „rahvuslikku aaret“. Ent oikumeenilise kompetentsuse juurde kuulub ka enesekriitiline hindamine. Dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ alapunkt 1 osutab ettevaatlikult sellele, et kirikud on „tegutsenud killustatult,“ mis peaks andma märku vajadusest niisugune tegevus lõpetada..

2) Keerulised lahendused. Vaatamata sellele, et evangelisatsiooni hädavajalikkus on enesestmõistetav ning aastakümnete oikumeenilise koostöö kogemus muljetavaldav, ei ole kahe teema – evangelisatsioon ja oikumeenia – kooskõla sedavõrd selgeid lahendusi leidnud. Siin valitseb ebakõla suurte teadmiste ning vähese otsustusvõime vahel. Sest kui *Charta Oecumenica* seab ühise kuulutustöö esmatähtsaks, peaksid kirikud tegema mõnikord ebapopulaarseid järeldusi, milleks *Charta Oecumenica* järgi on näiteks „loobuda omaenda kiriku ainuvajalikkuse tundest,“ ning selle asemel „otsima kohtumisi ja olema valmis üksteist aitama“ (Charta 2001: 152). Eesti Evangelisatsiooni-konverentsi resolutsiooni andis olukorrast märku juba aastal 1991: „Kuid meie maa evangeliseerimist ei saa ükski kirik üksinda lõpule viia. Me kahetseme, et me pole

senini piisavalt üksteist mõistnud, hinnanud ja otsinud võimalusi ühiseks kuulutus-tööks“ (Resolutsioon). Kaheksa aastat hiljem kordas Eesti Kirikute Nõukogu president Einar Soone Kuremäe kloostri 1999. aastal peetud ettekandes „Eesti oikumeenia täna ja tulevikus“. Ta nimetas Eestit „misjonimaaks“, millest tulenevalt kirikute koostöö on hädavajalik: „Arvestades meie kristlaskonna suurust ja eri kirikute vaimseid ja materiaalseid võimalusi ei ole loota, et üks konfessioon suudaks ammendavalt täita neid ülesandeid, mille lahendamist ühiskond ootab“ (Soone 1999: 22).

Usun, et probleemide teadvustamisega on astutud esimene samm lahenduse poole. Oluline on tõdeda, et EKN ja EEA seisukohad evangeliseerimisest on põhimõtteliselt sarnased. Ometi on EKN praktilises tegevuses liikmeskirikute tasandil ettevaatlik, jättes lahenduste leidmise iga liikmeskiriku individuaalsesse vastutusalasse (ibid.). Viimases näeb EEA võimalust edasiliikumiseks, eelkõige just kohalike koguduste koostöös. (Kõik kirikud kuulutavad... 2010, vt alapunkt 6) Kriitiliselt võib küsida, kas suurepäraste väljaütlemiste puhul kirikujuhtide ning esindajate poolt on piisavalt mõeldud nende strateegiate peale, kuidas antud lubadusi koduses miljöös ellu viia.

3) Arutelu jätkamine kolme küsimuse esitamisega, milleks olid a) kuhu kadus kirikute misjonaarne kompetentsus, b) mida tänapäeva sekulaarne maailm tegelikult vajab, c) mis takistab ühist evangeeliumi kuulutamist.

a) Kuhu kadus kirikute misjonaarne kompetentsus? Nüüdisaja Euroopa kirikud asuvad ennenägematus misjonisituatsioonis, kus koguduse misjonipõld on otse ukse ees. Kirik leiab end religioossete pakkumiste „turuplatsil“, ometi kulutatakse energiat usulahingute löömiseks pigem kiriku sees kui maailmas. Misjoniteoloog David Bosch iseloomustab misjonaarse kompetentsuse puudumist: „Kuigi praeguses lääne kultuurilises kriisis näivad arenevat *new-age* liikumine ja uusreligioossed grupid, reageerib kirik ainult sellega, et ta „kaitsekraavist“ pea tõstab, oma ümberpiiratust hindab, ning vastu igasugust lootust jääb ootama, et oht läheb mööda“ (Bosch 1996:13). Ingmar Kurg leiab, et põhjuseks on „peataolek modernses ja post-modernses Euroopa situatsioonis“, suunates kriitika niihästi rahvakiriku kui ka vabakirikute aadressile: „rahvakirikud unistavad endiselt *corpus christianum*’ist, vabakirikud ei saa vabaks vanadest ärkamisaegade müütidest.“

Dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ alapunktis 2 kõneldakse auditooriumist, eestimaalastest, kes vabad ise otsustama. Et kõnetada nüüdisaja inimest, pakub dokument pehmemaid sõnastusi, nagu näiteks alapunktis 4: “...meiegi otsime vastuseid

muutuvas maailmas, et evangeelium oleks kuulutatud tõepäraselt ja rakendatav igapäevaelus.“

b) Mida tänapäeva sekulaarne maailm tegelikult vajab? Vastamaks küsimusele tsiteerib kõneleja katoliiklikku religioonisotsioloogi Franz-Xaver Kaufmanni, kes leiab: „Maailm vajab sedasama, mida vajab iga Jumala loodud inimene, ka kristlane sealhulgas. Ta vajab isiklikku kogemust.“ Kaufmann jätkab: „Proovida inimeste sidumist kristliku traditsiooni juurde uuesti, selles olukorras kus traditsiooni kandvus on läinud kaduma nii perekondlikult kui kogukondlikult, tähendab kiriku jaoks toimida uut moodi. Traditsiooni – nii teoloogilise kui ka osadusliku – taasloomine saab nüüd toimuda veel vaid kristlusele omase „isikliku seotuse relevantsuse“ pinnal, s.t inimeste liitmisel kirikusse isikliku otsuse ja pöördumise alusel.“ (Kaufmann 2000: 135)

Ka dokument „Kõik kirikud kuulutavad...” kinnitab julgelt alapunktis 4, et „evangeelium peab saama inimeste isiklikuks kogemuseks.“ On tekkinud omapärane situatsioon nüüdisaja olukorrast tulenevate evangelisatsiooni eesmärkide kirjeldamisel: tundub, et ühelt poolt on hakanud evangelikaalsed ringkonnad taunima nende endi poolt liialt kitsalt viljeletud ärkamisaegseid üleskutseid „isiklikuks pöördumiseks“, teiselt poolt on rahvakirikud (Kaufmanni tsitaadi puhul roomakatoliku kirik) mõistmas, et ainuüksi traditsioonitruudusele ei saa lootma jääda ning inimeste individuaalne seotus kirikuga ja usuga omab suurt kaalu.

c) Mis takistab ühist evangeeliumi kuulutamist? Eri kirikutel on erinevad teoloogilised kaalutlused, spiritualiteedid, traditsioonid ja meetodid. Ka inimeste ootused kirikute suhtes on erinevad. Nüüdisaja pluraliseerumisest tulenevat ülevaatlikkuse puudumist ühisel evangeeliumikuulutusel tunnistab ka *Charta Oecumenica*: „Laialt levinud selge sihi puudumine nii üldises plaanis kui isiklikus elus ja kristlike väärtuste hülgamine on toonud kaasa olukorra, mis kutsub kristlasi tunnistama oma usku väga erinevates vormides“ (Charta 2001:151). Kas erinevates vormides kuulutus saabki takistuseks, et kutsuda inimesi ühiselt usu juurde? Viisakas on öelda, et tuleb silmas pidada ka kiriklikke ja konfessionaalseid piirjooni ning neist ei tohi lihtsalt üle vaadata. Aga kuhu siis peab õigupoolest vaatama?

Ingmar Kurg meenutab oikumeenilise liikumise põhimõtet, et „oikumeenia eesmärk ei ole mitte osadus selle osaduse enese pärast“ vaid „see on selleks, et „maailm usuks.“ Sama väljendab ka Vatikani II kirikukogu dokument *Ad Gentes*: „Oikumeenilistes kohtumistes me lisame üksteisele midagi juurde, aga mitte ainult seda, vaid

anname koos sellega ka mitteusklikele midagi, mida me neile võlgname: ühist jagamatut ja seetõttu usutavat tunnistust Jeesusest Kristusest.“ (Ad Gentes 1965)

Evangelisatsioonimeetodite paljususe põhjuseks võib pidada vähemalt kahete määrajat: a) kirikute konfessionaalsetest tavadest ja b) kirikute võimekusest otsida uusi lähenemisviise tulenevalt inimeste ootustest ja neile mõistetavatest väljendusvahenditest. Dokument „Kõik kirikud kuulutavad...“ tegeleb probleemiga, kuidas need erinevad rõhuasetused võiksid olla kirjeldatud ühes ja samas koostöödokumendis, nii et need ei vastanduks, vaid pigem osutuksid komplementaarseks.

Ingmar Kurg sooviks, et edasistel kohtumistel kirikute esindajatega oldaks valmis kokku leppima vähemalt kahes asjas: a) iga kiriku isiklik veendumus evangelisatsiooni vajaduses ja b) veendumust ühise kuulutuse hädavajalikkuses.

2008. aasta veebruaris peetud ettekandes ei ole veel võetud seisukohta kohalikul tasandil evangeelsetest aktsioonidest, mida teatud mõttes võiks pidada dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ parimaks saavutuseks: „Ühine tunnistamine peab sündima kohaliku koguduse koostöös.“ Kurg on kirjutanud evangelisatsioonist kohalikul tasandil aastal 2010. aastal kaitstud väitekirjas „Oikumeenilise evangelisatsiooni perspektiiv Euroopa kontekstis“, peatükk „Lokaaloikumeeniline kooperatsioon“ (Kurg 2010a: 266jj).

3.3. DOKUMENDI „KÕIK KIRIKUD KUULUTAVAD...“ LOOMINE, PROBLEEMIASETUS JA ESITLEMINE

EEA teoloogiline komisjon kutsuti kokku seoses dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ aruteluga ning sõnastamisega aastatel 2009 ja 2010. Alliansi soov oli, et komisjoni koosseisu oleksid kaasatud esindajad EKN liikmeskirikutest. Kokkulepped kiriklikuks esinduseks saadi kas nõupidamiste käigus kirikujuhtidega või kirjaliku taotlusega. Otsus kaasata Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik kinnitati kiriku piiskoplikul sinodil; Rooma-Katoliku Kirik Eestis ja Eesti Nelipühi Kirik tervitasid komisjoni tööd ja soovisid õnnistust, kuid esindaja jäi komisjonisse saatmata sobiva kandidaadi puudumise tõttu. Komisjoni regulaarne koosseis koos esindajatega oli järgmine: Eesti Evangeelne Allianss (komisjoni esimees Ingmar Kurg), Eesti Evangeelne Luterlik Kirik (Randar Tasmuth ja Tauno Toompuu), Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit (Erki Tamm), Eesti Metodisti Kirik (Taavi Hollman), Adventistide

Koguduste Eesti Liit (Ergo Naab), Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik (ülempreester Mattias ja piiskop Eelija). Töökoosolekud toimusid EELK Usuteaduse Instituudi rektoraadis, komisjoni sekretäriks oli Tauno Toompuu. (Kurg 2012)

Lähtekohad, millega kirikute esindajad esitasid küsimusi iseendale, olid asetatud järgmiselt: a) kes me oleme kirikuna ja rahvana; b) mida me usume kirikuna ja rahvana; c) mida on kirikutel öelda rahvale; d) kuidas me seda teeme ühiselt? Mitme aruteludevooru jooksul selginesid piirjooned, misjärel otsustati esitada oluline sisu kuuepunktisena, millega saab ühel leheküljel kokku võtta selle, mida erinevate kirikutena kuulutatakse ning mis selles on kirikute ühine osa. Kuus põhipunkti on deklaratiivsed, eeldades kirikute nõustumist, kui EEA võtab sõna nende nimel (vt Kurg 2010b):

Esiteks, me tunnistame oma ustavust evangeeliumile, kuid me pole osanud seda üheskoos jagada.

Teiseks, Eesti rahval on küll tähendusväärne kristlik pärand, kuid see ei ole osutunud jätkusuutlikuks isikliku usu väljendamisel.

Kolmandaks, meie kuulutus keskendub Jeesusele Kristusele ja tema lunastustööle; me kutsume inimesi pöörduma tema poole.

Neljandaks, kuulutatud evangeelium on vastus inimeste eluvajadustele.

Viiendaks, meie kuulutusel on erinevad rõhuasetused, mis aga ei pea saama evangeeliumi takistuseks, vaid võivad suunata pürgima terviklikuma tunnistuse poole.

Kuuendaks, evangeeliumi ühine tunnistamine peab aset leidma kohalike koguduste koostöös.

Dokument valmis kevadeks 2010 ning anti üle Eesti Evangeelsele Alliansile aastakoosolekul 22. mail Tallinnas. Seejärel saadeti tagasiside saamiseks kirikuvalitsustele, avaliku elu tegelastele ning Eesti Kirikute Nõukogu teoloogilisele komisjonile. Esitlemine ja kinnitamine oli kavandatud ülemaalisel misjonikonverentsil 24.-25. septembril 2010. aastal Tallinnas (Luide 2010). See on avaldatud koos kommentaariga Teekäijas 11/2010 ning saksakeelse versioonina ajakirjas Diakrisis 5/2010; on levitatav ka venekeelse ja ingliskeelse versioonina.

3.4. DOKUMENDI „KÕIK KIRIKUD KUULUTAVAD...” ANALÜÜS JA HINNANG

Dokumendi preambulas lähtutakse konventsionaalsest avaldusest, et järgnevalt esindatud kirikud tunnistavad ühte usku Kolmainsasse Jumalasse ning et üheskoos kuulutatakse kogu Eestimaa rahvale Issandat Jeesust Kristust. Dokumenti koostama sunnib ühise vastutuse tunne ühiskonna ees evangeeliumi pärast. Järgnev kuuepunktiline tekstiosa on esitatavad seisukohad jaotanud mõttelistesse blokkidesse, mille analüüsi ja hinnangut esitatakse punkthaaval:

Esimene alapunkt (me tunnistame oma ustavust evangeeliumile, kuid me pole osanud seda üheskoos jagada). Ülestunnistust selles, et evangeeliumit kuulutades on tegutsetud killustatult ja mõnikord üksteise vastu, võib mõista teatud patutunnistusena ja seda mitte ainult sihtgrupi ees: läbi käib mõte, et üksteisest eraldi kuulutamine on patt ja allakirjutanud tahavad meelt parandada ning leida ka selles osas Jumalaga lepitust. Patu läbi üksteisest lahutatud – aga seega ka Jumalast lahutatud – olukorras on tõepoolest raske või isegi võimatu kogudustel evangeeliumi kuulutada. Ka Hugo Oengo on sõandanud osutada sellele valukohale: „...usklike vastastikune leppimatus hävitab maailma silmis veendumuse nende taevalikust ja kõrgemast kutsest“ (Oengo 1937:3). Oikumeenilistes ringkondades on sarnane enesekriitiline vaatlus saanud tavaks, kuigi väljendusvormid on sageli ranged: „Tunneme oma vastutust Kristuse ihu killustamise eest, mis on suurimaks komistuskiviks maailma evangeliseerimisel“ (Manila 1989: 261); puuduv ühtsus viib selleni, et „kaalul on meie kristliku tunnistuse usaldusväärsus“ (Misjon ja evangelisatsioon 1982: 233); „Inimlik süü, armastuse puudumine ning sagedane usu ja kiriku kuritarvitamine poliitilistel eesmärkidel on tugevasti kahjustanud kristliku tunnistuse usutavust.“ (Charta 2001: 151) Niisiis võib mõista, et dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...” sügavam tähendus pole ainuüksi kuulutamises Eestimaal, vaid ka üksteisele andekspalumise ja leppimise kuulutamises.

Teine alapunkt (Eesti rahval on küll tähendusväärne kristlik pärand, kuid see ei ole osutunud jätkusuutlikuks isikliku usu väljendamisel) kirjeldab kuulutuse sihtgruppi. Rõõmusõnumi kuulutamine ei toimu universaalsete ja ajatute meetoditega, vaid on sõltuvad kontekstist. Konteksti määratlemine aitab aru saada osapoolte võimalustest. Ühelt poolt teeb dokument eestimaalastele pakkumise tunnistada mitmekesisest kristlikku pärandit, teiselt poolt on vajalik jätta nüüdisaja eestlasele võimalus tunda end

mitteseotuna. Mis oleks evangelisatsiooni seisukohalt soodsam positsioon: kas siduda kuulajaid minevikumälestustega või alustada puhtalt lehelt? Kui tunnistada reaalses situatsioonis, et kuulutus on suunatud inimestele, kes tegelikkuses usust midagi ei tea, siis on tegemist justkui olukorraga algkiriku päevilt, kus auditooriumil puudub eelnev kogemus Jumalast, ent puudub ka takistav eelarvamus. Siin on dilemma, mida dokument püüab delikaatselt balansseerida. Kui rahvakiriku esindajad võib-olla apelleeriks meelsasti teatud kristlikule pärandile ja rajaksid kuulutuse sellele pinnale, siis võib teistpidi ausus sihtgrupi suhtes pakkuda adekvaatsemat ja relevantsemat lähtekohta kuulutusele. Tõenäoliselt viimane lähenemisviis on omasem vabakirikutele, kes nii väga ei usalda üldrahvalikku religioosset eelteadmist.

Kolmas alapunkt (meie kuulutus keskendub Jeesusele Kristusele ja tema lunastustööle; me kutsume inimesi pöörduma tema poole) esitab kuulutuse sisu, milleks on Jeesus Kristus. Ilmselt on siin lähtutud Lausanne'i lepingust, mis defineerib evangelisatsiooni kuulutusena Jeesusest Kristusest, kes „suri meie pattude eest ja äratati surnuist“ (Lausanne 1974: 216). Võib küsida, kas evangelisatsiooni sisu taandamine ainuüksi Jeesuse Kristuse kuulutamisele on oikumeenilise koostöö mõttes vähe või palju? Kuigi evangelisatsioon oleks mõttetu ilma sõnumita Kristusest, võib küsida, kas dokumendi koostajad ei tahtnud sisuküsimust võimalikult kergelt lahendada, et mitte jääda kinni kristoloogiliste-soterioloogiliste-ekklesioloogiliste seoste konfessionaalsetesse tõlgendustesse. Ent suurepäraselt on lahendatud kuulutusele järgnevate praktiliste tulemuste kirjeldamine evangeeliumi vastuvõtja jaoks tema kristliku initsiatsiooni seisukohalt: uskumine, meelearandus, ristimine ja liitmine Jumala rahva hulka. Nende, niihästi Kristuse-kesksete kui ka praktiliste vormidega määratakse ära oikumeenilise koostöö teoloogilised eeltingimused – need ei võimaldaks kõnelda KMN misjonidokumendi „Misjon ja evangelisatsioon“ keelt, mis teeb küsitavaks „ülbe arusaama kristlusest, mida vahendatakse kui ainsat lunastusele viivat tõe, tuleb minetada“ (Misjon ja evangelisatsioon 2000: 282). Mõnevõrra poliitkorrektset keelepruuki esindab dokumendi lause: „...kuulutus Kristusest suunab meid hoolivusele üksteise suhtes ja kogu loodu vastu“.

Neljas alapunkt. Kuulutatud evangeelium on vastus inimeste vajadustele! Kust me teame, mis on nüüdisaja inimese tegelikud vajadused ja huvid, küsib Ingmar Kurg konsultatsiooni ettekandes (vt 3.2.). Piibellikult orienteeritud evangelikaalsed kristlased teaksid öelda, et inimese tegelik vajadus on pöörduda oma patust – ka siis, kui nad seda ise veel ei tea. Nii on see tõesti teoloogiliselt sõnastatult, ent ometi säärase vajaduse

mõistmine – patu läbi Jumalast lahutatuse lepitamine – ning selle idee toomine inimeste huviorbiiti on üks raskemaid ülesandeid evangelisatsioonis. Märksa lihtsam ja vastuvõetavam oleks kõnelda sellest, et „Jumal on vastus elu küsimustele“ profaanses mõttes, millele dokument ka ruumi jätab. Mul ei ole siiski põhjust kahelda, et dokumendi autorid pelgavad auditooriumit ning kärbivad evangeeliumi terviklikkust. Pigem hoitakse teadlikult seda tasakaalu, mida Lausanne'i leping on välja pakkunud, kui käsitletakse evangeeliumikuulutuse seost sotsiaalsete eesmärkide saavutamisega (vt 1.2.). Dokumendis lahendatakse see klassikaline dilemma mõttega, et Jumala vastus inimese n-ö vaimulikele vajadustele hõlmab endas ka „füüsilisi reaalsusi.“ Selle teemaga jätkab neljas alapunkt kolmandat, mis omakorda lõpeb sententsiga: leides Jumala, leiame ka üksteist. Autorid püüavad tähelepanu juhtida sellele, et kuigi evangeelium Jeesusest Kristusest esmatahtis, siis ometi sisaldab kristlik kuulutus ka sotsiaalset ja elukondlikku sõnumit – see küll ei ole eesmärk omaette, vaid kaasneb seal, kus suheldakse Jumalaga. Selles võikski seista kuulutuse relevantsus, et „evangeelium oleks kuulutatud tõepäraselt ja rakendatavana igapäevaelus.“

Ainus kord dokumendis kasutatakse siin mõistet „patusus,“ mis teeb au igale allianssinimesele – Evangeelse Alliansi usutunnistuslik seisukoht inimese patusest Jumala ees (vt 1.1.) – ilma seda tsentraalset teoloogilist mõistet liialt sekulaarselt maskeerida püüdes. Kui selgitatakse, et Jumal tahab inimest päästa (millest?), siis alapunkti kontekstist võib välja lugeda küll, et päästa tahetakse inimest tema enesekesksest moondunud inimsusest, kui ta elab ilma Jumalata. Võib-olla on need teoloogilised finessid usuvõõrale kuulajale segadusttekitavad, ent siin ei suudeta raskestimõistetavust vältida.

Viies alapunkt (meie kuulutusel on erinevad rõhuasetused, mis aga ei pea saama evangeeliumi takistuseks, vaid võivad suunata pürgima terviklikuma tunnistuse poole) püüab väljendada nägemust sellest, kuidas erinevad kiriklikud osapooled, kellel on iseärased rõhuasetused rõõmusõnumi kuulutamisel, leiaksid üksteiselt tuge ja täiendust. Siin väljendub dokumendi „originaallooming“, millele ma ei ole leidnud eeskujusid teistest allikatest. Lahenduse omapärasus seisneb selles, et kuigi alapunktis võib teatud iseloomustusi seostada konkreetsete kiriklike-teoloogiliste traditsioonidega, katab terve nimistu samal ajal kõigi kirikute arusaamu Jumala tööst inimese päästmisel. Kasutades võimalust hankida kommentaare dokumendi koostajatelt, saan dešifreerida need ridadevahelised mõttekäigud, mis on olnud tookord tegijatele teada. Nii on siis kuulutuse suunamine usu vastuvõtmisele „luterlik“, Pühakirja järgimisele

„adventistlik“, isiklikule pöördumisele ja kõlbelisele elule „baptistlik“, uuestisünnile ning armastustegudele „metodistlik“, Püha Vaimu uuendamisele ja Jumala kogemisele igapäevases elus „nelipühalik“, osadusele Jumalaga seatud armuvahendites „katoliikliku“, Jumala austamisele ning Jumala sarnaseks saamisele „ortodokslik“ (Kurg 2012).

Kuues alapunkt (evangeeliumi ühine tunnistamine peab aset leidma kohalike koguduste koostöös) esitab kõige konkreetsema ettepaneku oikumeeniliseks evangelisatsiooniks selle tegelikes võimalikes raamides. Kõigi Eesti kristlike kirikute ja koguduste „ühine Kristuse tunnistamine kogu Eestimaal on vajalik“, ent sellise üleskutse realiseerimise kohaks on kohalike koguduste koostöö. Kohalike koguduste koostöö on võtmeküsimus! Nii on kirjas ka dokumendis „Misjon ja evangelisatsioon: ühtsus täna“ (2000): „Tõeline kristlik osaduskond peaks olema nii lokaalne kui katooline. Katoolsus, mis on iga kristliku osaduskonna ehtsuse tunnus, põhineb lokaalsete identiteetide mitmekesisusel üksteist täiendavas osadus.“ (Misjon ja evangelisatsioon 2001: 276). Kohalike koguduste tähtsust evangelisatsioonis rõhutab Manila manifest: „...lokaalsel kogudusel on kanda põhiline vastutus evangeeliumi levitamise eest“ (Manila 1989: 259). Samas mõõndakse, et kuigi kuulutustöö on kohaliku koguduse ülesanne, siis praktika on sageli midagi muud: „...tunneme kahetsust, et paljud kogudused on sissepoole suunatud, organiseeritud pigem enese alahoidmiseks kui misjoniks või hõivatud kirikusisese tegevusega ning unustanud tunnistamise“ (*Ibid.*). Niisiis päästab kogudus iseennast sellega, et avab end Jumala misjoni jaoks katoolses rollis.

Lugeja jääb ehk ootama, kas on midagi veelgi konkreetsemat öelda kohalike koguduste koostöö kohta, ent dokumendi koostajad näpunäiteid ei jaga. Vastupidi, kinnitatakse, et osalevate koguduste traditsiooniline omapära säilib ja mitte mingi koostöövorm ei ohusta seda – ilmselt on allianssmeelse lugeja hirmude maandamine ülioluline. Kahtlen siiski, kas selles saab nii kindel olla. *Charta Oecumenica* ei kaitse konfessionaalset *status quo*’d, kui on vaja teha kollektiivset meeleanalüüsi: „Me peame evangeeliumi vaimus ümber hindama kristlike kirikute ajaloo, milles leidub hulgaliselt kasulikke kogemusi, kuid samuti kirikulõhenemisi, vaenu ja koguni relvakonflikte...“ (Charta 2001: 151). *Charta Oecumenica* „ei saa rahul olla“, kui „fundamentaalsed erinevused usus takistavad ikka veel nähtava ühtsuse saavutamist.“ (*Ibid.*, 150) Õnneks dokument „Kõik kirikud kuulutavad...“ ei maadle Eesti kirikute usu fundamentaalsete erinevustega, ometi jääb võimalus, et ka välised vormid võivad

muutuda selles protsessis, kus kirikud otsivad teed edasi – Kristuse-sarnasuse poole.

Hinnang dokumendile üldiselt:

1) Ühtsuse taotlus on dokumendi keskseim teema. Seda ühtsust, mis toetub Kristuse evangeeliumile, jagub mitmes suunas: ühtsus omavahel viib Eesti rahva ühtsusele Jumalaga. Seda kahedimensioonilist ühtsust rõhutavad sententsid – „Leides Jumala, leiame üksteist“; „Mida lähemal oleme Kristusele, seda lähemal oleme üksteisele.“

2) Sekulaarse keelepruugi otsimisel ei ole lõplikult ära kaotatud fundamentaalteoloogilist pädevust. Kuigi 3. alapunktis ei mainita mõistet „patt“, mis loogiliselt siia kuuluks, antakse mõttekäigule täiendavaid viiteid sisulise lahenduse suunas: „Jeesus Kristus annab vabaduse loobuda kurjusest /.../ ja leida lepituse Jumalaga ja üksteisega.“ Püüdes vältida trafaretseid teoloogilisi formuleeringuid võib ehk nõustuda, et tekst on vormistatud võimalikult mõistetavaks nüüdisaja tavalugeja jaoks.

3) Dokumendi võib hinnata ambitsioonikaks üleskutses Eesti oikumeenilise liikumise ajaloos, eriti Eesti Evangeelse Alliansi traditsioonide kinnistajana. Milleski ei saa ette heita, et jäetakse kõrvale EEA usutunnistus või rahvusvahelised evangelikaalsed kokkulepped. Ainulaadseks võib hinnata koostöö saavutamist Eesti õigeusu kirikuga komisjoni töö raames, ning seda mitte ainult kaasamise mõttes, vaid ka näidates ära tegeliku sünergilise tulemuse, mis on tekkinud usaldusväärses ja vastastikku austavas õhkkonnas. Dokumendi autorid on teinud ära suure töö positiivse ja kreatiivse ühisosa kirjeldamisel Eestimaa edaspidises ühisel evangeliseerimises.

4) Oikumeenia altpoolt on viljastanud oikumeeniat ülaltpoolt. Kui allianssliikumine on end defineerinud kristliku koostööna altpoolt, jättes teadlikult kõrvale konfessionaalsed küsimused, siis käesolevas protsessis püüab EEA haarata kaasa kirikute poolt tunnustatud esindajad. Ning kuigi dokument jääb vaid üleskutseks ega kogu toetajate allkirju, on raske selle väljakutset ignoreerida kiriklikul tasandil. Iseasi, kui võrd oskuslikult EEA neid väljaõeldud seisukohti oskab esitleda kirikustruktuuridele ning kui palju autoriteeti on alliansil ühise evangelisatsiooni innustamiseks Eestimaa kohalike koguduste omavahelises koostöös.

KOKKUVÕTE

1. Bakalaureusetöö „Kõik kirikud kuulutavad ühist evangeeliumi kogu Eestimaal - Eesti Evangeelse Alliansi evangelisatsiooniteoloogia kujunemine“ käsitleb ühise evangeeliumikuulutamise teoloogilisi lähtekohti rahvusvahelise allianss- ja evangelikaalse liikumise ning Eesti Evangeelse Allinssi ajaloos kuni dokumendi ”Kõik kirikud kuulutavad.....“ loomiseni. Eesti Evangeelne Allianss esindab ülemaailmset allianssliikumist ning Lausanne’i liikumist Eestis. Eesti Evangeelsel Alliansil on eellugu, mille juured 19. ja 20. sajandi vahetuse ärkamisajas ning mille taasloomine algas aastast 1991. Alliansi järjekindel suunitlus evangelisatsioonile on võimaldanud seda, et perioodil 2008–2010 tegeleti konsultatsioonide käigus ja komisjoni abil teemaga ühisest evangelisatsioonist. Uurimuses tuntakse huvi, kuivõrd dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ teoloogiline kandepind toetub üldistele arusaamadele evangelikaalses liikumises ja milline on selle väljakutse tänapäeva Eesti kogudustele. Uurimiseesmärgist lähtudes on püstitatud järgmised uurimisülesanded, nende hõlpsamaks lahendamiseks on ülesanded jaotatud alapeatükkidesse, mille tulemused esitatakse alljärgnevalt.

2. Ülesanne hinnata allianssliikumise oikumeenilist tähendust kristlastevahelises koostöös: Evangeelse Alliansi ning Lausanne’i liikumise dokumente uurides koos nende liikumiste ajaloolise kujunemisega võib olla veendunud, et vajadust ühistöö järgi mõistetakse väga hästi ja suuremat koostööd võimaldab ühiselt püstitatud ülesannete lahendamine. Pingete lahenduseks, mis tekkisid suhetes evangelikaalse liikumise ning Kirikute Maailmanõukogu sotsiaalse suunaga teoloogia edendajate vahel, on saanud holistlik misjonimõistmine, kus võrdselt olulistena seisavad kõrvuti evangeeliumikuulutus ja kristlaste sotsiaalne teenimine maailmas.

3. Ülesanne analüüsida EEA ajalugu evangelisatsiooniteoloogia arengu seisukohalt: Eesti Evangeelne Allianss on teinud oma arengus märkimisväärsed pöörded. 20. sajandi esimesel poolel koondas allianss peamiselt ühemõttelisi kristlasi ja suunas nad intensiivsemale evangelisatsioonile, ent oikumeenilise kogemuse puudumise tõttu barjäärid evangelikaalsete vabakoguduste ja rahvakiriku vahel säilisid või pigem süvenesid. Eesti taasiseseisvumise järel tekkisid oikumeenilised kontaktid mitmel tasandil; avanenud võimalusi kasutas taastärgav allianssliikumine eesmärgiga ühendada

üksik kristlasi ning kristlikke struktuure nii vabakogudustest kui ajaloolistest kirikutest ühise evangelisatsiooni ümber.

4. Ülesanne analüüsida dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ teoloogilist sisu ja anda kriitiline hinnang. Dokument on sündinud vähemalt 3-aastase intensiivse töö tulemusega, mis algas evangelisatsiooni konsultatsioonidega aastatel 2008 ja 2009. Ingmar Kure ettekanne 2008. aasta konsultatsioonil on osutunud programmiliseks ja on tõstatanud küsimused, millega EEA teoloogiline komisjon asus tööle 2009. aastal. Komisjoni töös täheldasin järgmist:

- 1) Teoloogilise komisjoni töögrupp on osutunud laiemaks kui evangelikaalsed kogudused, kes on klassikaliselt liitunud alliansi ümber; apostlik-õigeusu esindajate kaasahaaramine lisas vajalikku sünergiat evangelisatsiooniteoloogia täiendamiseks.
- 2) Töö käigus on jõutud tõendusteni, et evangeeliumi kuulutamisel võivad kirikud üksteist abistada ja täiendada.
- 3) Töögrupi panus seisneb selles, et edaspidi loodetakse arendada koostööd kohalike koguduste vahel selleks, et evangeelium oleks edasi antud usaldusväärselt ja täisväärtuslikult, kaotamata seejuures kirikute traditsioonilise kuulutuse vormi ja identiteeti.

5. Dokumendi „Kõik kirikud kuulutavad...“ analüüsi käigus jõudsin järeldustele, et

- 1) Ühtsuse taotlus on dokumendi keskseim teema. Seda ühtsust, mis toetub Kristuse evangeeliumile, jagub mitmes suunas: kirikute ühtsus omavahel viib Eesti rahva ühtsusele Jumalaga.
- 2) Võib nõustuda, et püüdes vältida trafaretseid teoloogilisi formuleeringuid, on tekst vormistatud võimalikult mõistetavaks nüüdisaja tavalugeja jaoks. Seejuures sekulaarse keelepruugi otsimisel ei ole lõplikult ära kaotatud fundamentaalteoloogilist pädevust. Teoloogilised seisukohad on suudetud ühendada selle piisava miinimumiga, mis kujundab Eesti kirikute kuulutusliku identiteedi.
- 3) Ainulaadne on koostöö saavutamine Eesti õigeusu kirikuga komisjoni töö raames. Oikumeenia „altpoolt“ on viljastanud oikumeeniat „ülaltpoolt“. Kui allianssliikumine on end defineerinud kristliku koostööna altpoolt, jättes teadlikult kõrvale konfessionaalsed küsimused, on käesolevas protsessis EEA-l

õnnestunud haarata kaasa kirikute poolt tunnustatud esindajad. Iseasi, kuivõrd oskuslikult EEA neid väljaõeldud seisukohti oskab esitleda kirikustruktuuridele ning kui palju autoriteeti on alliansil ühise evangelisatsiooni innustamiseks Eestimaa kohalike koguduste omavahelises koostöös.

4) Dokument on ambitsioonikas üleskutse Eesti oikumeenilise liikumise ajaloos, eriti Eesti Evangeelse Alliansi heade traditsioonide kinnistajana.

6. EEA teoloogilise arengu uurimine on olnud huvitav töö ja andnud võimaluse kirjeldada evangelikaalset oikumeenilist perspektiivi Eestis. Olen leidnud ja kasutanud seni avaldamata materjale. Uurimistööst on loodetavasti kasu Eesti allianssliikumisele, kuid ka Eesti kirikute oikumeeniapüüetele laiemalt.

KASUTATUD KIRJANDUS

- III Deklaratsioon** 2000. III Koguduse Kasvu Konverentsi deklaratsioon. – *Kristlik kogudus ja postmodernne maailm. EEA aastaraamat 2000*. Tartu: Eesti Evangeelne Allianss, 41-44.
- Ad Gentes** 1965. Ad Gentes: Das Dekret über die Missionstätigkeit der Kirche. – Kleines Konzilskompodium. Freiburg: Herder, 599-654.
- Ader**, Ernst 1932. *Tagasivaade alliansskonverentside juubeliaastal*.
<http://www.allianss.ee/?p=27> (2.05.2012)
- Altnurme**, Lea 2009. Interkonfessionaalsed sõpruskonnad Eestis 1970. ja 1980. aastatel. – *Eesti oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Tartu Ülikool/Eesti Kirikute Nõukogu, 177-206.
- Bosch**, David 1996. An die Zukunft. Auf dem Weg zu einer Missionstheologie für die westliche Kultur. – *Weltmission heute*, 24.
- Charta Oecumenica** 2001. *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn, EELK Usuteaduse Instituut 2006. 149-157.
- Evangelikale(e)** 1983. *Ökumene Lexikon. Kirche, Religionen, Bewegungen*. Frankfurt a. M.: Lembeck, 358-363.
- Feldtkeller**, Andreas/**Sundermeier**, Theo 1999. *Mission in pluralistischer Gesellschaft*. Frankfurt a. M.: Lembeck.
- Kaldur**, Peeter 2006. Lühike oikumeenilise liikumise ajalugu. – *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 9-28.
- Kaufmann**, Franz-Xaver 2000. *Wie überlebt das Christentum?* Freiburg: Herder.
- Kurg**, Ingmar 2004. Oikumeenilise liikumise kajastamine Eesti kirikuelus 1910-1940. – *Usuteaduslik ajakiri* 1/2004 (53), 47-72.
- Kurg**, Ingmar 2006. Misjon, eessõna. – *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut 2006, 193-213.
- Kurg**, Ingmar 2008. Evangelisatsioon oikumeenilises perspektiivis. – *Meie kirik*. Augsburgi Usutunnistuse Seltsi väljaanne.
http://www.meiekirik.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=442&Itemid=4 (2.05.2012)
- Kurg**, Ingmar 2009a. Teised interkonfessionaalsed organisatsioonid Eestis. – *Eesti*

- oikumeenia lugu*. Tartu/Tallinn: Tartu Ülikool/Eesti Kirikute Nõukogu.
- Kurg**, Ingmar 2009b. Evangelisatsioon oikumeeniliselt. – *Teekäija*, 3/2009.
- Kurg**, Ingmar 2010a. *Oikumeenilise evangelisatsiooni perspektiiv Euroopa kontekstis: missioloogiline ja religioonisotsioloogiline uurimus*. Doktoriväitekiri. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kurg**, Ingmar 2010b. Eesti Evangeelse Alliansi üleskutse. – *Teekäija* 11/2010.
- Kurg**, Ingmar 2012. Suuline teade Ariel Süvarile, 01.01.2012.
- Latourette**, Kenneth Scott 1986. Ecumenical Bearings of the Missionary Movement and the International Missionary Consil. – *A History of the Ecumenical Movement. I:1517-1948*. Geneva: World Concile of Churches, 353-402.
- Lausanne** 1974. Lausanne'i leping. – *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn. EELK Usuteaduse Instituut 2006, 214-222.
- Luide**, Indrek 2010. Misjonikokkutulek. – *Teekäija* 10/2010.
- Manila** manifest 1989. – *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut 2006, 249-265.
- Misjon ja evangelisatsioon**: oikumeeniline seletus 1982. – *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut 2006, 223-248.
- Misjon ja evangelisatsioon**: ühtsus täna 2000. – *Documenta Oecumenica. Kirik ühiskond ja misjon*. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut 2006, 266-287.
- Mission in Context** 2005. *Mission in Context. Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Mission*. Geneva: The Lutheran World Federation.
- Neill**, Stephen Charles 1986. Planes of union and reunion. – *A History of the Ecumenical Movement. I:1517-1948*. Geneva: World Concile of Churches, 445-508.
- Nelson**, Mark 2010. Suurim kokkusaamine kristlaskonna ajaloos - Kolmas Maailma Evangelisatsiooni Kongress – *Koduteel* 4/2010.
- Oengo**, Hugo 1937. *Et nad üks oleksid*. XX allianskonverentsil Tallinnas, 19. mail 1937. a. peetud kõne. Tallinn: „Allianskomitee“ kirjastus.
- Pöld**, Harald 1938. Misjon ja oikumeensus: Pärnu praostkonna kirikuõpetajate konverentsil peetud kõne“. – *Meie Misjon*, 4, 47-52; *Meie Misjon*, 5: 61-63.
- Põhikiri**, Mittetulundusühingu “Eesti Evangeelne Allianss“ Põhikiri.
http://www.allianss.ee/?page_id=472 (2.05.2012)

Redemptoris missio 1990. On the permanent validity of the Church's missionary mandate.

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio_en.html (2.05.2012)

Rommel, Meego 2000. Eesti Evangeelne Allianss – võrgustik parima sõnumi levikuks. – *Kristlik kogudus ja postmodernne maailm. EEA aastaraamat 2000*. Tartu: Eesti Evangeelne Allianss.

Rose, Ruth 1986. Voluntary movements and the changing ecumenical climate. – *A History of the Ecumenical Movement. I:1517-1948*. Geneva: World Concile of Churches, 309-345.

Together 2012. *Together towards life: mission and evangelism in changing landscapes. Proposal for a new WCC Affirmation on Mission and Evangelism*.

<http://www.oikoumene.org/resources/documents/wcc-commissions/mission-and-evangelism/together-towards-life-mission-and-evangelism-in-changing-landscapes.html> (2.05.2012)

Tuovinen, Mika/**Kurg**, Ingmar 2009. Kaks konsultatsiooni evangelisatsiooni üle. – *Eesti Kirik* 13.05.2009,

<http://www.eestikirik.ee/node/7255> 08.05.2012 (8.05.2012)

Käsikirjad

Ader, Ernst – *Eesti usuajalugu, IX ptk: Uskondade vaheline ühistöö Eestis*. Käsikiri Ingmar Kure eraarhiivis.

EEA aruanne 1994. Eesti Evangelisatsiooni Alliansi eestseisuse esimehe aruanne alliansskonverentsil 4. juulil 1994. aastal. Eesti Evangeelse Alliansi Arhiiv.

Kapp, Andres 2008. *Allianssliikumine ja alliansspalvenädalad Eestis*. Diplomitöö, Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar.

Olesk, Argo 1998. *Oikumeeniline liikumine kuni 1948. aastani. Mõningad põhijooned*. Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, usuteaduskond.

Resolutsioon 1991. *Eesti Evangelisatsioonikonverents 1991. Resolutsioon*. Kohtla-Nõmme: Käsikiri. EEA arhiiv.

Soone, Einar 1999. *Eesti oikumeenia täna ja tulevikus: ettekanne Eesti Kirikute Nõukogu pidulikul koosolekul Pühtitsa Jumalaema Uinumise kloostri Kuremäel*, 22.05.1999.

http://www.ekn.ee/doc/lakitused/EKNLakitused1991_1999.pdf (08.05.2012)

LISA 1. KÕIK KIRIKUD KUULUTAVAD ÜHIST EVANGEELIUMI KOGU EESTIMAAL!

Eestimaal kristlike kirikute ja kogudustena me tunnistame ühte usku Kolmainiasse Jumalasse. Üheskoos me kuulutame kogu Eestimaal rahvale Issandat Jeesust Kristust, kelles on lepitus ning rahu. Me kõik vajame tervendatud suhet Loojaga ja üksteisega ning lootust ja perspektiivi tulevikuks. Kristuse kuulutamine on see evangeelium ehk rõõmusõnum, milles saavad meie rahva ja iga üksiku inimese vajadused ja ootused täidetud. Me tunneme vastutust ühiskonna ees evangeeliumi pärast, mis peab saama nähtavaks meie usu ja tegude ühtsuses.

Oma sõnumi me võtame kokku järgmiselt:

1. Kristlike kirikute ja kogudustena me oleme kõigiti püüdnud järgida oma kutsumust kuulutada Kristust ning õpetada inimesi täitma Jumala tahet. Kuid me oleme seda kutsumust järgides tegutsenud killustatult ning mõnikord üksteise vastu. Kristlaskonna killustatus ei väljendu ainult õpetuse ja kirikukorra erisuses, vaid on põhjustatud ka enese õigemaks pidamisest teiste suhtes. Ühise tunnistuse puudumine on kahjustanud Kristuse evangeeliumi usutavust ja vastuvõtmist ühiskonnas.

2. Eestimaalased on vabad ise otsustama oma usulise kuuluvuse üle. Märkatav osa rahvast on ristitud Jeesusesse Kristusesse Kolmainisa Jumala nimel, paljud puutuvad kokku kristliku sõnumiga usuõpetuse, kristlaste isikliku tunnistuse ja mitmete meediakanalite kaudu. Meie kultuuris on säilinud kristlikud mõjutused, mis väljenduvad kommetes, rahvapärimestes, kunstilises loomingus või traditsioonilistes väärtushinnangutes. Ent koos võõrandumisega usust isikuliselt Jumalasse tekivad sageli vastandumised meie sajanditepikkuse kristliku ajaloo ning inimeste tänapäevaste usuliste arusaamade vahel.

3. Kristlike kirikute ja kogudustena ühendab meid tunnistus Jeesusest Kristusest, kes on Igavene Jumal, kes sai inimeseks, kes kannatas meie pärast ristisurma, kes äratati üles surnuist ning valitseb Issandana ja kes tuleb taas. Kristust kuulutades me kutsume inimesi uskuma, meelt parandama, laskma end ristida ning saama Jumala rahvaks. Kuulutus Kristusest suunab meid hoolivusele üksteise ja kogu loodu vastu. Me tunnistame sellest, et Jeesus Kristus annab vabaduse loobuda kurjusest ja leida lepitus Jumala ja üksteisega. Me tunnistame Jumala armastust ning kutsume Eestimaal rahvast pöörduma Jumala poole. Leides Jumala, leiame ka üksteist.

4. Sõnum Kristusest on paljudele inimestele tundmatu. Patususe tõttu on Jumala-sarnasus inimestes moonundunud ja asendunud enesekesksusega, nii et inimesed ei armasta Jumalat ega teist inimest nii nagu peaks. Ometi Jumal otsib inimest, et teda aidata ja päästa. Seetõttu otsime meiega vastuseid muutuvast maailmast, et evangeelium oleks kuulutatud tõepäraselt ja rakendatavana igapäevaelus. Me usume, et Jumala vastus elu küsimustele väljendub nii vaimulikes kui ka füüsilistes reaalsustes, mistõttu me palvetame inimeste vajaduste ning tervise eest. Evangeelium peab saama inimeste isiklikuks kogemuseks.

5. Meie ajaloolise kujunemise iseärasustest tuleneb see, et kirikute poolt edastatav sõnum sisaldab erinevaid rõhuasetusi. Meie kuulutus on suunatud usu vastuvõtmisele, Pühakirja järgimisele, isiklikule pöördumisele ja kõlbelisele elule, uuestisünnile ning armastustegudele, Püha Vaimu uuendusele ja Jumala kogemisele igapäevases elus, osadusele Jumalaga seatud armuvahendites, Jumala austamisele ning Jumala sarnaseks saamisele. Me püüame üheskoos selle poole, et meie kuulutus oleks terviklik, selleks täiendades ja abistades üksteist.

6. Kõigi Eesti kristlike kirikute ja koguduste ühine Kristuse tunnistamine kogu Eestimaal on vajalik. Ühine tunnistamine peab sündima kohalike koguduste koostöös. Me otsime jätkuvalt võimalusi üksteise paremaks mõistmiseks, usaldamiseks ja vastastikuseks abistamiseks, et edastada kogu Eestimaale ühist evangeeliumi. Me kinnitame, et kirikute ja kristlaste koostöö ei taotle välispidiste erisuste kaotamist, vaid juhindub sellest, et me kõik otsime Kristuse-sarnasust. Mida lähemal oleme Kristusele, seda lähemal oleme üksteisele.

Kirkus ja au olgu Kolmainsale Jumalale – Isale ja Pojale ja Pühale Vaimule!

Eesti Evangeelse Alliansi üleskutse, 2010

LISA 2. EESTI EVANGELISATSIOONIKONVERENTS. RESOLUTSIOON

Meie, Eesti Evangelisatsioonikonverentsi üle 200 delegaadi, kogunenud 18.–19. oktoobril 1991 Kohtla-Nõmmele, Ida-Virumaal, tunneme rõõmu vennaliku osaduse üle üksteisega, kes töötame Eesti erinevates kirikutes ja konfessioonides ning täname Jumalat, meie Issandat, et Tema viib täide oma päästmistöö meie kaasmaalaste seas.

Me oleme tänulikud Kohtla-Nõmme elanikele sõbraliku vastuvõtu eest, kuid tunneme muret selle paikkonna ökoloogilise olukorra pärast. Me tahame oma konverentsi asukoha valikuga pöörata tähelepanu selle regiooni probleemidele.

Konverentsi motoks oli “Räägi Kristusest kõigile”. Peateemadeks olid: post-marksistliku ühiskonna evangeliseerimine, evangelisatsioon rahvakirikus, misjonitöö ja uued kogudused.

Samadel teemadel viidi läbi ka seminarid, et jõuda selgusele küsimustes, mis puudutavad evangelisatsioonitööd Eestimaal praegustes tingimustes. Me tahtsime tähelepanelikult kuulata üksteist, et teada saada, kuidas Jumal teeb oma püha tööd meie maal.

Me mõistame evangeliseerimise all rõõmusõnumi levitamist Jeesusest Kristusest, kes suri meie pattude eest ja tõusis üles surnuist. Tema kingib pattude andestuse ja päästmise igaühele, kes parandab meelt ja usub. Evangelisatsioon tähendab selle sõnumi viimist kõikidele inimestele nii, et see oleks neile mõistetav.

Me väljendame ka oma üksmeelt maailmaevangelisatsiooni liikumisega, mida tuntakse Lausanne'i liikumise nime all ning tunnustame evangelisatsioonitöö põhimõtteid, mis on esitatud Lausanne'i lepingus ja Manila manifestis.

Me peame vajalikuks õhutada ja julgustada oma koguduste liikmeid kuulutama Jumala evangeeliumi. Me usume, et Jumal võib meid saata evangelistidena või misjonäridena ka teiste rahvaste keskele või teistele maadele ja tahame selle jaoks oma koguduste kaasliikmeid ette valmistada.

Me peame tunnistama, et me pole sageli oma koguduse evangeelses töös märganud teisi keeli kõnelevaid inimesi, kes elavad meie lähikonnas. Ometi kuulub ka nendele sõnum päästmisest Jeesuses Kristuses ja meil on vastutus seda nendele edasi anda. Jeesuse Kristuse kuulutamine on reaalne võimatus saavutada rahvuslik leppimine.

Me usume, et Jumala plaan on laiendada oma riiki uute koguduste tekkimise läbi seal, kus kuulutatakse evangeeliumi. Kuid me ei rõõmusta sellest, kui kogudused võistlevad omavahel ja kui uusi kogudusi luuakse olemasolevate koguduste arvel.

Me eitame kõiki vale-evangeeliume, mis pakuvad Jumala armu kergekäeliselt ning ei nõua inimese pöördumist ja patukahetsust.

Me oleme mures, et evangeelium ei ole jõudnud veel kõikide inimesteni ja et paljud kaasmaalased elavad alles Kristuseta. Kuid meie maa evangeliseerimist ei saa ükski kirik üksinda lõpule viia. Me kahetseme, et me pole senini piisavalt üksteist mõistnud, hinnanud ja otsinud võimalusi ühiseks kuulutustööks. Teades, et inimese võib päästa vaid Kolmainus Jumal - isa, Poeg ja Püha Vaim, kutsume kõiki kristlasi üles ühisele palvele ärkamise pärast meie kirikutes ja meie rahvaste seas.

Kohtla-Nõmmel, 19. oktoobril 1991

EEA arhiiv

"ALL CHURCHES PROCLAIM A COMMON GOSPEL THROUGHOUT ESTONIA"

DEVELOPMENT OF THE EVANGELISATION THEOLOGY OF THE ESTONIAN EVANGELICAL ALLIANCE.

SUMMARY

The aim of this thesis is to study the theological requirements of the document adopted by the Estonian Evangelical Alliance (EEA) in 2010 on the background of the historical development of the EEA, as well as its importance for promoting evangelisation in the context of modern-day Estonia. This paper discusses the 2010 document "Kõik kirikud kuulutavad ühist evangeeliumi kogu Eestimaal" ("All Churches Proclaim a Common Gospel Throughout Estonia") and aspects related to this document in the earlier history of the EEA. The EEA is certainly a part of the global alliance movement, as well as a part of the Lausanne Movement. This study explores the extent to which the theological content of the document is based on the general beliefs in the evangelical movement, as well as the challenge it poses to congregations in modern Estonia. The Estonian Evangelical Alliance has an earlier history dating to World War I, and a later history of re-establishment starting in 1991. The Alliance's clear orientation towards evangelisation has made it possible to conduct consultations and work with a committee on the issue of common evangelisation in the period 2008–2010.

The thesis is divided into three chapters:

- Chapter 1 explores the background of the evangelical theology of the EEA, including the theological development of the international Evangelical Alliance and the Lausanne Movement.
- Chapter 2 gives an overview of the emergence and development of the Estonian Alliance Movement, along with examples of Christians' presentation of the common idea of evangelisation. Two periods can be distinguished: before and after World War II. The discussion focuses on

ecumenical evangelisation theology, which gained momentum after Estonia regained independence.

- Chapter 3 deals with the background and creation of the document "All Churches Proclaim a Common Gospel Throughout Estonia" in 2008-2010, as well as with the analysis of the document itself.

According to my assessment, a remarkable level has been achieved considering the situation in Estonia: 1) the working group has been broader than classical evangelical congregations; 2) an understanding that churches can assist and complement each other when proclaiming the gospel has been reached; 3) there is a hope of developing cooperation between local congregations without losing one's form and identity in order to convey the gospel in a reliable and complete manner.